

2020•8

LXXIII. évfolyam • augusztus

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Egyed Ákos
Kása Zoltán
Péter István
Pozsony Ferenc
Széman Péter

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente (vezető szerkesztő)
Balla Sándor
Demeter Zsuzsanna
Péter János

Postacím:

400183 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
O. P. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.net,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redacția Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 – 8693

Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok:

IDEA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

9 771221 869202 08

Tartalom

Gergely Zsuzsa: TIFF maszkban, holdfénynél 3

közösség

Széman Emese Rózsa: Virtuális ölelések – valós találkozások.
Egy online tábor megszervezésének tanulságai 4

enciklopédia

Nagy Béla: Az üstökös fénye. Szőcsné Szilágyi Piroska festőművésznő
szerepe Reményik Sándor életében és költészetében 12

vadrózsák

Borbély Éva: Utazás távoli századok konyháiban 20

galéria

Sántha Imre Géza: Lósorsok. Gondolatok az Incitato művésztabór
kiállítására kapcsán 25

hétköznapi hőseink

Krizbai Mátyás, Mészáros Réka Kyra, Szabó Kriszta Katalin,
Takács András Csaba, Tamás Kinga: Idősebb Deák János munkássága 27

Lapszámunk szerzői:

Borbély Éva – néprajzkutató, magánvállalkozó, Magyarvista
Gergely Zsuzsa – újságíró, rádiós szerkesztő, Kolozsvár
Krizbai Mátyás – diák, Nagyenyed
Mészáros Réka Kyra – diák, Nagyenyed
Nagy Béla – ny. mérnök, Kolozsvár
Sántha Imre Géza – muzeológus, művészettörténész, Sepsiszentgyörgy
Szabó Krisztina Katalin – diák, Nagyenyed
Széman Emese Rózsa – irodalomtörténész, művelődésszervező, Kolozsvár
Takács András Csaba – diák, Nagyenyed
Tamás Kinga – diák, Nagyenyed

A címlapon André Zsuzsa felvétele. A hátsó borítón Joachim Beuckelaer: *Tűz* (1570).

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Kizárólag géppel írt vagy nyomtatott,
valamint Microsoft Word programban szerkesztett elektronikus kéziratokat fogadunk el.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megye Tanácsa
Kovászna Megyei Művelődési Központ
Kovászna Megye Tanácsa

Médiapartnerek:

TIFF maszkban, holdfénynél

Tizenkilenc évvel ezelőtt, amikor néhány bukaresti fiatal bejelentette, nemzetközi filmfesztivált szervez Kolozsváron, sokan szkeptikusak voltak: miért nem a fővárosban? Minek fesztiválozni, ha zárnak be a mozik, és mindenki otthon, laptopról néz filmeket? A kételkedőket hamar elhallgattatta a vérprofi szervezés, már az első kiadásban megmutatkozott a seregszemle minden értéke. A TIFF belakta a várost, megmozgatta az embereket. Azóta is az egyik legotthonosabb május végi, június eleji látvány a műsorfüzetet vagy a fesztiválújságot böngésző kolozsváriak vagy külföldiek serege. Az évek során bővültek a helyszínek, a kolozsvári mozik és szabad terek mellett Bonchidán és Magyarfenesen is élvezni lehetett a hetedik művészet friss kínálatát. Most már alig van film, amit ne követne közönségtalálkozó, ugyanis a fesztivál nemzetközi elismertsége egyre nagyobb, az alkotók szívesen elkísérik filmjüket, utólag pedig lelkesen nyilatkoznak szervezőkről, önkéntesekről, kolozsvári emberekről, Erdélyről. Már nem kizárólag Drakula országa vagyunk.

A TIFF karrierje nem volt töretlen, kezdetben a Funar-féle városvezetéssel, a gazdasági válság idején a pénztelenséggel kellett megbirkóznia. Mindent kibírt, és még az a jóslat sem vált be, hogy ha nőni fog a fesztivál, azonnal elköltöztetik Bukarestbe. Idén sajátos helyzet alakult ki, a koronavírus-járvány miatt világszerte leállt a kulturális élet. Bezártak a színházak, a mozik, a hangversenytermek. Gondolatban a TIFF-et is búcsúztattuk, holott jogos lett volna azt hinni, hogy a tavaly nagykorúsított fesztivált ezúttal már csuklóból is meg tudják szervezni. Amikor megjelent a közlemény, hogy augusztus elején mégis lesz TIFF, repestem az örömtől. Végre kimozdulunk a négy fal közül! Végre történik valami! Pont a TIFF történik, ami – nem titkolom – a kedvenc eseményem. Fogalmam nem volt, hogyan lehet ezt a merész tervet kivitelezni, egyértelmű volt, hogy rendhagyó kiadás lesz, szabadtéri helyszíneken, szigorú szabályok szerint fogunk mozizni. Az is aggasztott, hogy mit fogunk látni. Elmaradtak a nagy fesztiválok, dobozban a filmtekercecsek, mi lesz a kínálat? A nemzetközi jelleg óhatatlanul nemzetire redukálódik, és a román filmek ősbemutatójává válik a tíz nap? Mit csinálunk a művészeti igazgató, Mihai Chirilov véres-szexes, sokkoló (így neveztük az első években) TIFF-je nélkül? Lesz-e közönség, vagy a félelem elriasztja az embereket a közösségi élménytől?

Már első nap megnyugodtam. Maszk és távolságtartás kötelező, a székek között másfél méteres távolság, lázmérés szkennelt változata, jegyek online vagy telefonon vásárolhatók, elmarad a papíron való szavazás. A szervezők mindent megtettek azért, hogy kizárják a testi érintkezést. A módszer sterilitását némiképp oldotta az önkéntesek kedvessége. Jó volt látni, hogy a nézők nem háborognak, fegyelmezetten betartják az előírásokat, és akkor is a filmet választják, ha nehéz négy-öt órát maszkban ülni. A TIFF történetében először egy csepp eső sem esett, ami amúgy fatális lett volna, hiszen a szabadtéri vetítésekre ezúttal nem létezett alternatíva. Egyetlen gondunk akadt: az éjszakába nyúló vetítések alatt elkezdtünk dideregni. Második, harmadik naptól meleg felsővel és pokróccal felszerelve jártuk a várost. Az okosabbak a szúnyogok elleni sprayt is beszerezték. Én nem, így konkrét fizikai nyomai lettek annak, hogy Kolozsváron igenis volt 19. TIFF.

Idén legtöbb három filmet láttunk naponta, sokkal kevesebbet, mint békeidőben. De a kínálat nem volt szegényes, csak a külföldi vendégek hiánya volt feltűnő. A román filmes szakma azonban tíz napra Kolozsvárra költözött, és a magyar alkotók egy része is megtisztelt jelenlétével.

Hogy mit sikerül látnod a TIFF-en, az szimat kérdése. Az eddig bevált kategóriák most is működőképesek voltak. Például a Supernova filmjei, vagy a NO Limit (Határok nélkül) kategória, ami ezúttal is kemény és megrázó volt. A Festett madár című film (könyvváltozata is hátborzongató) évekig kísérteni fog. Háborúellenes érvként használható, hiszen megtörtént esetet mutat be, egy gyermek pokoli megpróbáltatásait. Idén meglepően sok volt a háborús traumákat taglaló alkotás, az ún. magánélet-történetek mellett gyakran ezt a kérdéskört tárgyalták az alkotók: fel lehet állni a kollektíven megélt borzalmak után? Társadalomkritika, környezetvédelem, a tolerancia hiányának következményei, a huszonegyedik század emberének nyomasztó magánya, az idült szeretetvágy, ami kamaszt és nyugdíjast egyaránt emészt – talán ezek voltak a 19. TIFF fő témakörei. Sírtunk, neveltünk, borzongtunk, féltünk, háborogtunk, mint más években. Ezúttal kicsit magányosabban, COVID-üzemmódban, sör mellett kibeszélt élmények nélkül. A maszkért azonban kárpótolt a csillagos ég és a telihold fénye. Remek volt, hurrá!

Gygy

Széman Emese Rózsa |

Virtuális ölelések – valós találkozások

Egy online tábor megszervezésének tanulságai

*...nem egy középiskolás
vagy egyetemista ment
úgy haza, hogy bevallása
szerint több szeretetet és
megértést kapott az egy
hét alatt, mint otthon
az osztálytársaitól egy
egész év alatt.*

A kinek van jó táboros élménye – és itt most nem az ereszd el a hajamat típusú, korlátok nélküli táborokra gondolkodom –, az tudja, hogy ezeknek az eseményeknek a varázsát, a lényegét az együttlét, a találkozás, az ismerkedés, a közös programok, kirándulások, csapatjátékok, az éjszakába nyúló beszélgetések adják. Ez, ha lehet, még hatványozottabban érvényes a Magyarországon az Anyanyelvápolók Szövetsége, itt Erdélyben pedig a Georgius Aranka Társaság által szervezett ifjúsági táborokra, amit egyszerűen csak a mosolyok, a szeretet, a bizalom táborának szoktunk emlegetni, és ahonnan nem egy középiskolás vagy egyetemista ment úgy haza, hogy bevallása szerint több szeretetet és megértést kapott az egy hét alatt, mint otthon az osztálytársaitól egy egész év alatt. Itt természetes, hogy ha találkozunk a folyosón, programokon, étkezésnél, akkor egymásra mosolygunk, és senki nem rökönödik meg azon, hogy néha egyesek ad hoc megölelik egymást. Sokan mondták már, hogy 360 napig csak erre az egy hétre várnak. Arról nem is beszélve, hogy az erdélyi helyszínünk, Zsobok híres arról, hogy se térerő, se internet, ki lehet kapcsolódni a világból. És ezt megszervezni online?

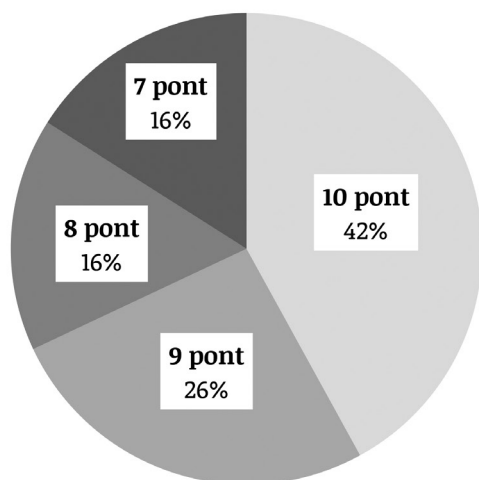
Mindenekelőtt, hogy a viszonyítási pont meglegyen, röviden felvázolnám a Georgius Aranka Társaság zsoboki táborának szokásos menetét. Az eredetileg hatnapos tábort idén már nyolcnaposra terveztük, ebből első délután érkezés, megnyitó, ismerkedés, utolsó nap pedig reggeli után hazautazás. A teljes tábori napokon délelőtt 9 és 13 óra között általában három előadás, foglalkozás van, délutánonként falunézés, kézműveskedés, akadályverseny, hosszabb interaktív foglalkozás, illetve

a záróesti *Ki mit tud?*-ra való készülés, este pedig csapatjátékok, drámajátékos-dalolás est, táncház; egy nap van egésznapos kirándulás. A programoknak a délelőtti része bár nem feltétlenül kíván személyes jelenlétet, de a játékok, a vetélkedők alapvetően valós idejűek, szükség van az összedolgozásra, visszacsatolásokra. Emellett ott vannak az akadályverseny-csoportoknak a hosszabb feladataik, mint a csapatnév, a csatakiáltás, a csapatinduló kitalálása, megírása.

Az egész táboron áthúzódik az anygalka-báránka játék, amelynek lényege, hogy minden anygalka egy héten át gondoskodik a báránkjáról, levélkével, finomságokkal, apró ajándékokkal, de személyes figyelemmel is kedveskedik neki, mindezt úgy, hogy kiléte titokban maradjon.

A sűrű program mellett mindig jut idő beszélgetésre, kötetlen játékokra, közös zenélésre-éneklésre, és tapasztalunk szerint igény is van erre. A zsoboki Aranka-tábor, a régióban egyedülálló tevékenységgel, az anyanyelvi kultúra megtartása és továbbadása, az általános műveltség, a viselkedés- és magatartáskultúra fejlesztése mellett a közösségépítést, a kapcsolatteremtést is szolgálja, indulása óta ez talán a legfontosabb célkitűzés, a szakmai tartalom, például a versenyekre való felkészítés mellett. Elsődleges számunkra, hogy olyan közeget tudjunk teremteni ezeknek a fiataloknak, amelyben nem érzik magukat „csodabogárnak”, amelyben magukhoz hasonló fiatalokkal találkozhatnak, ismerkedhetnek meg, barátkozhatnak. Nem titkolt cél az sem, hogy a pályaválasztásban segítsük őket, valamint, hogy a későbbiekben a társaságunk tevékeny tagjaivá válhassanak.

Ha egyetlen számmal kellene értékelned a tábort összességében, mi lenne az?

Emellett a tábor természetesen oktatási célokat is szolgál, hiszen felkészíti őket az évente megszervezett Aranka-vetélkedő versenyformáinak szóbeli és írásbeli feladataira.

„Csináljuk meg online!” – az ötlettől a tervekig és a megvalósításig

A fentebb leírtakat figyelembe kellett vennünk akkor is, amikor az idei táborról döntenünk kellett. Az általános ütemterv szerint március végére, az Aranka György Nyelv- és Beszédművelő Versenyre kész szokott lenni a vázlatos tervezet, az előadók névsora, részben már biztosan egyeztetve. Mivel a koronavírus-járvány miatt 2020-ban a verseny elmaradt, így a tábor szervezésének tényleges megkezdése is késett. Volt néhány objektív, racionális érv is a tábor elmaradása mellett: a hiányzó vagy még nem tudott pályázati források, eredmények, a teljes bizonytalanság, hogy engedélyeznek-e júliusban táborokat, a bizonytalanság az érettségi vizsgák megrendezésének ideje körül, illetve nem tudtuk akkor még azt sem, hogy a határhelyzet hogyan alakul, tehát jöhetnek-e a magyarországiak. Az sem látszott megoldásnak, hogy későbbi időpontot keressünk a tábornak, részben a továbbra is fennálló bizonytalanság, részben pedig amiatt, hogy ha már engedélyezve volnának az események, akkor úgyis nagyon sok lenne egyszerre.

Így tehát mint az Aranka Ifjúsági Tagozat (AIT) nem hivatalos, de közmegegyezéssel elfogadott vezetője, egy április 22-i beszélgetés közben említettem Ecsedy-Baumann Brigittának, az

ifjúsági vezetőség egyik tagjának, hogy minden bizonnyal nem lesz tábor idén. Körülbelül egy perc alatt megszületett az ötlet: csináljunk helyette online tábort! (E helyen kérek elnézést mindenki másától, hogy csak az Ecsedy-Baumann Brigitta nevét említem többször is, mivel ő volt az ötletgazda és a voltaképeni főszerző. A tábor idei szervezői névsora az írás végén olvasható.) Április 27-én tettem közzé a bejegyzést az AIT csoportjában, és pár napon belül eldőlt, hogy a vezetőség nagy része is támogatja az ötletet és részt szeretne venni benne.

Mint bizonyosan sokan mások, mi is nulla tapasztalattal vágtunk neki. Tíz év táborszervezési, és cirka húsz év általános szervezési tapasztalat, ami a hátam mögött van, itt jóformán semmit sem ért, nagy szükség volt az innovatív ötletekre. Nagyon hamar megfogalmaztuk azonban, hogy hiába szeretnénk mi online tábort, ehhez befogadó félre is szükség van, tehát nagyjából két hét alatt összeállítottunk egy igényfelmérő kérdőívet – amely egyben jelentkezési lapként is funkcionált. Ebben a néven, iskolán, osztályon kívül olyanokra kérdeztünk rá, mint hogy milyen arankás tapasztalata van az illetőnek, milyen online platformokat ismer és használ, milyen eszközökhöz van hozzáférése, illetve a konkrét programok időpontjával, témájával kapcsolatos kérdéseket is feltettünk, illetve teret adtunk a kéréseknek, ötleteknek. Az összesen 23 kérdést tartalmazó kérdőívre 34 válasz érkezett. Összevetésként: egy normál táborban a résztvevők száma 25 körül mozog. Túlzás volna azt mondani, hogy tudatosan terveztünk voltaképpen közösségi részvétellel létrejövő tábort, de itt már, és a kérdőívvel

teljes mértékben, bevontuk a diákokat, leendő táborozókat is bizonyos szinten a szervezésbe, a program alakításába.

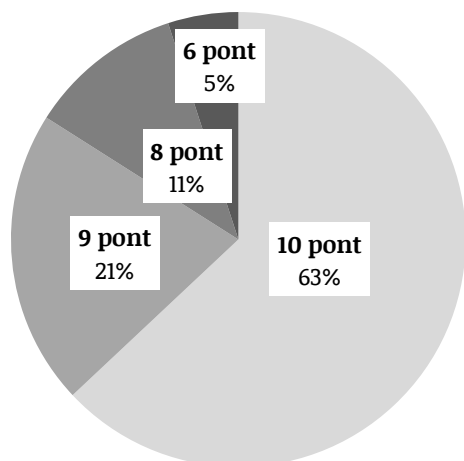
Mivel online az ismerkedés nem, vagy sokkal nehezebben megvalósítható, és a valós tábor szerkezetének, menetének ismeretét is előnyösnek gondoltuk, elsősorban olyanokat kívántunk hívni a táborba, akik már korábban is táboroztak és idén is jöttek volna, vagy akár olyanokat, akik már „kinőttek” a táborból, de szívesen visszakapcsolódnának. Emellett a felhívásban kiemeltük: ha korábbi táborozóknak van olyan barátja, ismerőse, akinek szerintük itt a helye, ismer pár embert és be tudna csatlakozni, akkor vele is meg lehet osztani a kérdőív hivatkozását. A 34 kitöltőből végül hat olyan jelentkező volt, aki eddig nem táborozott, illetve versenyen sem vett részt. A felmérésből nem derül ki, de megjegyzésem, hogy a 34 jelentkezőből végül 26-28 volt (a többé-kevésbé) aktív táborozó, az újak közül senki nem lépett vissza.

A tábor időpontja adott volt, ehhez igazítottuk az online tábor időpontját is; az eredeti nyolc nap helyett kezdetben öttel számoltunk (július 13–17., hétfő–péntek), de nagyon hamar kiderült, hogy egy fél nappal meg kell toldani. A valós táborban nem opció, hogy ki mikor tud részt venni – idén ezt is újra kellett gondolnunk. Így a kérdőívben ezt is igyekeztünk felmérni.

Körülbelül egy perc alatt megszületett az ötlet: csináljunk helyette online tábort!

Újra kellett gondolnunk a tábor szerkezetét is. Világos volt, hogy az a feszített tempó, ami a valós tábort jellemzi, és bizonyos szempontból megkívánt is, online nem tartható. A csapattal való egyeztetésen arra jutottunk, hogy egy délelőtti előadás, egy délutáni foglalkozás és egy esti program az, ami még tartható szervezői és résztvevői szempontból is, de mégis elegendő elfoglaltság ahhoz, hogy folyamatos kapcsolat legyen, érezhető legyen, hogy ez egy tábor, és nem egy előadássorozat. Az időpontok mellett arra is rákérdeztünk, hogy milyen formában vennének részt szívesebben a programokon. Ez utóbbinál bár az élő, valós beszélgetésre lehetőséget adó előadások voltak többségben (53 százalék), mivel a felvételnél is megadtuk a kérdés lehetőségét, nagyjából fele-feleében oszlottak meg a válaszok.

Mennyire voltál megelégedve a technikai feltételekkel?

A programpontok időpontjára vonatkozó kérdések alapján voltaképpen az előzetes terveink nyertek megerősítést: délelőttönként 11 óraker egy kb. 70 perces előadás, délután 5 óraker egy másfél-két órás foglalkozás; az esti program időpontjára nem kérdeztünk rá, 8 órától terveztük őket. A megvalósítás során nagyobb változások csak a délutáni programok esetében következtek be. A kitöltők 82,4 százaléka mondta azt, hogy részt venne egész héten áthúzódó napi csoportfeladatokban.

A programok után a technikai hátteret próbáltuk feltérképezni. Szükségünk volt rá, hogy tudjuk, mivel tervezhetünk, hiszen azt előre sejtettük, hogy előfordulhat olyan eset, amikor akár egyszerre két platformon kell bejelentkezve lenni, ehhez pedig két eszköz vagy nagy képernyő (laptop, asztali gép) szükséges. Ebből a szempontból megnyugtató volt, hogy a több válaszlehetőséges kérdésre a megkérdezettek 97,1 százaléka jelezte, hogy laptopon, valamint 11,8 százaléka, hogy asztali gépen tud kapcsolódni; és 79,4 százalékuknak volt lehetősége valamilyen telefonon vagy táblagépen bejelentkezni. Az írás ábrái a felmérések alapján készültek.

A használt platformok tekintetében a Facebook és a Messenger kettőse (94,1 százalék), illetve a Zoom (76,5 százalék), valamint a Kahoot! kvízfelület (67,6 százalék) végzett az első helyeken, ezek mellett még tíz alkalmazásra, felületre kérdeztünk rá. Mivel ekkor még magunk sem tudtuk, hogy pontosan melyik programot milyen platformon sikerül a legjobban megszerveznünk, arra is kíváncsiak voltunk, hogy mennyire nyitott a társaság az újdonságok felé – a megkérdezettek 100 százaléka

választotta a *még szép, nem akarok semmiről lemaradni!* lehetőséget.

Mindezek után kértünk a jelentkezőktől ötleteket, javaslatokat, ezek közül néhányat (például virtuális múzeumlátogatás a kirándulás „helyett”) meg is tudtunk valósítani, néhányról (hagyományos programok) vagy már előzetesben, vagy menet közben derült ki, hogy nem megvalósítható.

Mivel a legtöbbet dolgozunk, és munka (vagy adott esetben vizsgák) mellett szerveztük a tábort, pontos beosztásra is szükségünk volt.

Az előadókkal való egyeztetés nagyjából ugyanúgy folyt, mint a valós táborok esetében, de a kérdés ez esetben nemcsak annyi volt, hogy ráér-e a felkért előadó, foglalkozásvezető, hanem hogy vállalja-e az online térbe való átültetését a programnak. Kis kivétellel elmondható, hogy életkortól függetlenül nagy nyitottsággal találkoztunk, így alig néhány esetben kellett két-három kört lefutni egy-egy időpont lefedésére. A tábor eredeti szerkezetét igyekeztünk követni, a szokásos, hagyományos programpontokat azokra a napokra időzíteni, mint a valóságban is lenni szoktak. Részben ez eredményezte a tábor megnyújtását egy nappal, azaz nem július 13-án, hanem 12-én, vasárnap este volt a hivatalos megnyitó.

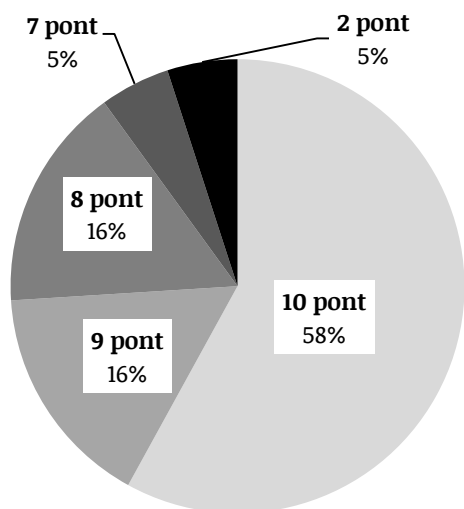
Technikai szempontból a tábornak három fő platformja lett. Az egyik

egy zárt Facebook-csoport, *Tábori kuckó 2020* névvel, amely részben a kapcsolattartást hivatott elősegíteni, de ugyanakkor a szervezők kommunikációs csatornájaként is szolgált: például ezen keresztül osztottuk meg a legfontosabb tudnivalókat, illetve itt tettük közzé az emlékeztetőket a programok előtt. Ugyanitt osztottuk meg a második fő felület, egy tábori Google Drive-mappa és almappáinak elérési útvonalát. Ide töltöttünk fel a napi feladatokat, az előadásokkal, a foglalkozásokkal kapcsolatos képeket, dokumentumokat, a tábor végén a *Ki mit tud?*-produkciókat és az emléklapokat. Emellett a Zoom alkalmazás lett a harmadik alapprogram, minden előadás, foglalkozás ezen keresztül folyt.

Jelentős eltérés volt a korábbi táborokhoz képest, hogy a voltaképpen i tábor megelőző héten már megnyitottuk a Facebook-csoportot, és elkezdtük a tájékoztatást. Mivel nagy részben táborviseltek voltak a jelentkezők, meg kellett teremteni a keretet, ismertetni a platformokat, megnevezni a megnézendő filmet, kiírni a kézműves-foglalkozáshoz szükséges anyaglistát. Tizenévesekről lévén szó nem gondoltuk, hogy különösebb számítástechnikai „oktatásra” volna szükség, de kiderült, ez sem volt fölösleges. Ekkor alakultak ki a kiscsoportok egy-egy szervező vezetésével, amelyek egész héten együtt dolgoztak. A kiscsoportok kialakításának gyakorlati célja az volt, hogy minden táborozót egyenként el lehessen érni, s ez ne egy embernek legyen a feladata, így a kiscsoportvezetők csak három-négy táborozónak kellett szólniuk, emlékeztetniük őket a programokra, feladatokra.

Ugyancsak eltérés, de szükségszerű volt a sokkal jelentősebb és intenzívebb online jelenlét a grafika terén is, valamint a több megelőző egyeztetés a szervezők között, és a jobb feladatelosztás. Ez utóbbit könnyítette, hogy a 20 vezetősi tagból 17 kapcsolódott be az online szervezésbe, így megoldható volt, hogy a főszerzőkön kívül egy-egy szervezőnek csak kevés feladatra kelljen koncentrálnia. Mivel a legtöbbet dolgozunk, és munka (vagy adott esetben vizsgák) mellett szerveztük a tábort, pontos beosztásra is szükségünk volt, így minden programpontnál volt egy házigazda (aki bemutatta az előadót és/vagy moderálta a beszélgetést), egy vagy két technikus (ún. Zoom-host és/vagy egy személy, aki képes bármilyen problémát megoldani), egy „vetítő” (a tábor végére összeállítandó képsorozathoz gyűjtik a képeket, aranyköpéseket)

Mennyire voltál megelégedve azzal, hogy kis csoportokba osztottunk titeket, és úgy dolgoztatok egész héten?

és két-három felügyelő (akitől kérdezni lehet, ők tartják a kapcsolatot a főszervezőkkel, ha nincsenek jelen stb.).

Komolyabb fejtörést okoztak a hagyományos, online kevésbé elképzelhető délutáni programok, de végül majdnem mindegyiket sikerült ideális módon megvalósítani. A kézműves foglalkozást két kamerával közvetítettük, lehetőség volt valós idejű visszacsatolásra, kérdésekre. Az akadályversenyre a felelősök egy külön platformot találtak (seppo.io!), amelynek keretében a valós térképen „mehettek végig” a csapatok állomásról állomásra. Virtuális múzeumlátogatásra Siófokra mentünk, ottani vezetőségi tagunk „közvetítette” tableten keresztül. A *Ki mit tud?* előzetesben elkészült vagy online produkciókból állt össze. Az igazi tábori hangulatot viszont (mint talán a valóságban is) az esti programok hozták meg, kezdve az éjjel 11-ig elnyúló ismerkedéssel, befejezve a majdnem hajnali háromig tartó zárással.

A legnagyobb kihívás ugyanis, amivel szembetaláltuk magunkat: hogyan tudjuk megteremteni azt a „Zsobok-érzést”, amelyet a táborozók hónapokig, évekig emlegetnek. Hogyan tudjuk „pótolni”, vagy legalább is megközelíteni azt a közösségi érzést, amely a tábor jellemzője. Tudunk-e tábort teremteni otthon, munkahelyen? Hogyan tudjuk fenntartani a közösséget úgy, hogy nem lehet valós közösségben, valós térben gondolkodni, tervezni. Részben ezt célozta meg a tábori csoport, ami csak a hét vége felé kezdett el valójában élni; de ezért jöttek létre a kiscsoportok, és kaptak napi feladatokat (melyek

megfejtése beleszámított az akadályverseny pontozásába), mert így a táborozók „kénytelenek voltak” a konkrét programokon kívül is beszélni egymással, együtt gondolkodni, dolgozni. És amint fentebb említettem: ezt hozták meg az éjszakába nyúló esti programok, amelyeket gyakran kötetlen beszélgetések, játékok követték.

Értékelés – mit mondanak a résztvevők? Hogyan tovább?

Nemrégiben szervezeti kommunikációs gyorstalpalót tartottam civil szervezeteknek, és az elégedettségmérés dián alcímként ez szerepelt: *avagy ami mindig kimarad...* Sajnos valóban, a legtöbb, teljes mértékben önkéntesekkel dolgozó szervezet esetében nem jut idő, energia, humán erőforrás arra, vagy egyszerűen csak senkinek nem jut eszébe, hogy akár a legegyszerűbb formában kérjenek visszacsatolást, értékelést. Az Aranka-táborok esetében sem volt ilyen soha, de az új helyzet ebben is újat hozott – és a további terveinkben is nagy segítségünkre lehet. Ecsedy-Baumann Brigitta ötlete és nagyrészt az ő munkája is volt az értékelő kérdőív, amelyben általánosan a táborról és részletesebben a programokról, a jövőbeli terveinkről kérdeztük a táborozókat, valamint külön blokkban kérdeztünk rá az egyetemisták igényeire.

Ez utóbbi régóta dédelgetett terve a vezetőségnek, illetve személyesen nekem, hiszen a körünkben egyetemisták, fiatal felnőttek csoportja sokkal stabilabb bázis lehet, mint a középiskolások

folyton változó köre. A verseny és a tábor viszont a középiskolásoknak szól, csak őket (és adott esetben családjukat) szólítja meg, az őszi évnnyitó találkozót az egyetlen, ami nyitott a táborból „kinőttek”, versenyen, táborban korábban részt nem vett érdeklődők számára. Mivel ebben az évben az online tábort jelentős részben olyanoknak is hirdettük, akik másként már nem juthattak volna el, illetve sok végzős középiskolás is részt vett, egyértelműen kifejezték abbéli igényüket, hogy legyen folytatása a táboros élménynek, legyenek programok egyetemistáknak is.

A nagyjából 26-28 aktív táborozóból 19 válasz érkezett. Az első blokkban számskálás és szöveges kérdéseket egyaránt feltettünk a tábor egészével, a technikai feltételekkel, a különböző platformokkal (Zoom, seppo.io, Facebook-csoport), a kiscsoportos munkával, a csoportvezetők munkájával, illetve a napi feladatokkal kapcsolatban. A skálás értékeléseket a szöveges válaszok árnyalták (ez utóbbi nem volt kötelező, 19 válaszból 12-16 fejtette ki szóban is véleményét).

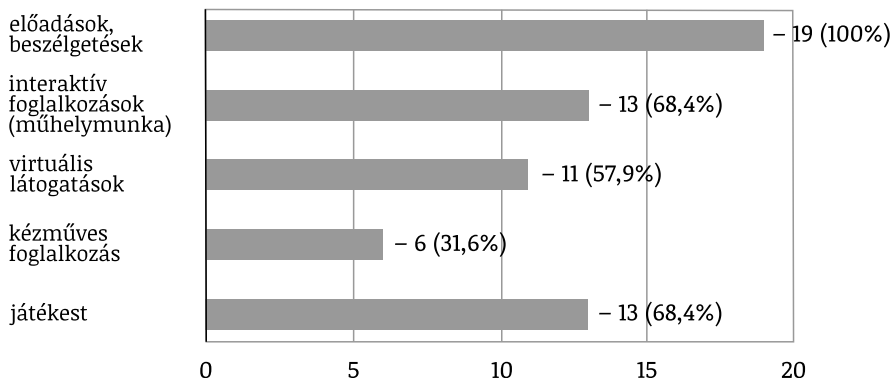
A legnagyobb kihívás, amivel szembetaláltuk magunkat: hogyan tudjuk megteremteni azt a „Zsobok-érzést”, amelyet a táborozók hónapokig, évekig emlegetnek.

A magas számokban nyilván szerepe van az érzelmi töltetnek, a szöveges értékelések között ilyeneket olvashatunk: „Megerősítést, szeretetet, sok új ismeretet kaptam, néhány emberrel erősödött a kapcsolat, és újakat is építettem.”; „Nagyszerű emberek, előadások, feladatok és játékok összessége.”; „Bár nem sok programon tudtam részt venni, egész nap »Zsobok-érzésem« volt. A foglalkozások a megszokott színvonalat mutatták, megfűszerezve egy kis virtuális leleményességgel. Köszönöm szépen az élményt!”; „A körülményekhez mérve zseniálisan lenyűgöző volt. Nem lehettem mindig jelen, de így is felpezsdült bennem az »Aranka-vér«.”

A szöveges válaszokból mindemellett az is egyértelműen kiderül, hogy az alacsonyabb értékelések leginkább a valós találkozás hiányának szóltak: „Nehezebb volt beleélni magam, mint

Milyen típusú online programokon vennél részt szívesen?

19 válasz

a »húsvér« táborokba, de különleges élmény volt.”; „Nagyon jó volt, hogy megvalósulhatott legalább így online, ám kétségtelenül az Aranka-tábor Zsombokon az igazi.”; „Jó volt újra látni az arcokat, kicsit összehozta a társaságot az együttlét, még ha ilyen formában is, bár nem volt az igazi a találkozás öröme.”

Többen elismerték a csapat szervezői munkáját: „Véleményem szerint sokkal jobban sikerült, mint ahogy gondoltam. Azt hittem, sokkal nehezebb lesz online formában, hogy olyan hangulatot teremtsünk, amilyen az egy táborban szokott lenni, de minden képzeletem felülmúlta, szerintem nagyon jó volt.” Ez megerősítést ad részben jelen helyzetünkben és az esetleges további online programok szervezése tekintetében is, ugyanakkor azt is bizonyítja, hogy a csapatban megvan a képesség, hogy teljesen új, ismeretlen helyzetben helyt álljon.

Ezt egészíti ki a néhány hosszabb, részletesebb szöveges értékelés is. Nagy örömeinkre ezek között a válaszok között vannak régiiek és „elsőbálozók” is. Ez utóbbi azért lényeges, hiszen nem tudhattuk, hogy egy olyan személynek, aki nem ismeri a tábori szokásokat, hangulatot, mit tud adni egy online tér. Összességében az derül ki a feleletekből, hogy bár a személyes találkozások nem pótolhatók, a közösség fenntartására, megerősítésére, formálására várakozáson felül alkalmas volt ez az online tábor. „Jó alkalom volt arra, hogy megerősítsük, nehezebb időkben is igényt tartunk egymásra.”; „Elképesztő, hogy mennyire közel kerülhettem a táborosokhoz személyes találkozás nélkül is: köszönhető ez az alapos szervezői munkának és a belevaló társaknak.”; „Számomra pozitív élmény volt az online felület, nem számítottam arra, hogy

virtuális térben is érezhetővé válik az eddigi táborok hangulata, a közösség és mindaz, ami Zsombokon jelen volt.” Mindezekből látszik, hogy valós igényre felelt a tábor ebben a formában is, és hogy elérte célját: közösségépítő, -megtartó szerepét a nem hagyományos körülmények között.

„Jó volt újra látni az arcokat, kicsit összehozta a társaságot az együttlét, még ha ilyen formában is.”

A technikai feltételekkel való megelégedettségi skálán a táborozók átlagosan 9,37 pontra értékelték a tábort, 9,52-es átlagot kapott a Zoom programmal való megelégedettség (egész heti, napi három bejelentkezés), 9,10-et a seppo.io program (akadályverseny), illetve 9,79-es átlaggal végzett a Facebook-csoporton belüli kommunikáció. Az eredmények annyiban sántítanak, hogy míg a Zoom vagy a seppo.io értékelésénél a szervezők szempontjából csak a felületválasztást lehet értékelni, a benyomások nagy része azonban a programok működésén múlott, addig a Facebook-csoportos kommunikáció elsődlegesen a szervezői, kisebb mértékben a táborozók közti kommunikációt takarja, és csak másodsorban kaphatunk (ha kapunk) választ arra, hogy magával a felülettel mennyire voltak elégedettek a táborozók. Legtisztább képet talán az első, általános technikai kérdésre adott válaszokból kapunk. Ezeket a buktatókat természetesen figyelembe vettük a kérdőív elkészítésekor, és célunk inkább az volt, hogy általánosságban lássuk, milyen formában

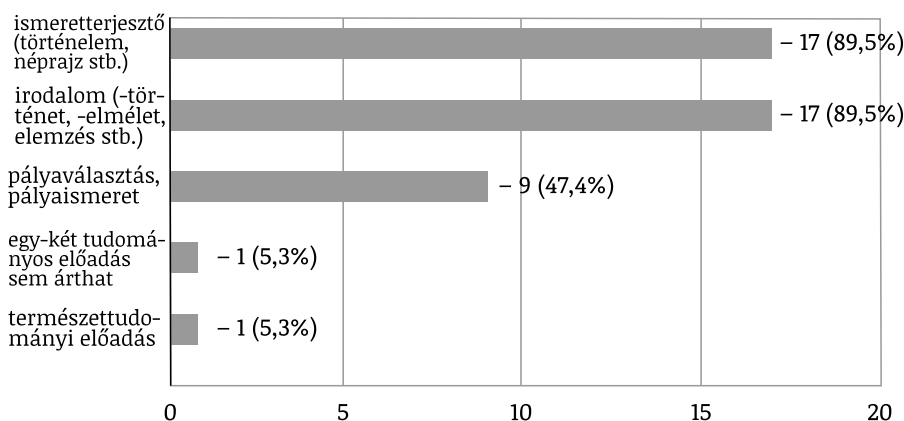
tervezzük a jövőbeli esetleges online eseményeket.

A skálás pontozás mellett itt is kértünk szöveges választ, a válaszadónak szintén nagyjából a 72-73 százaléka fejtette ki részletesebben a gondolatait. Jelen esetben inkább a negatív véleményt vagy konkrét korrigálási lehetőségeket tartalmazó válaszokra tértünk ki, hiszen ezek azok, amelyek a további munkákban előre lépésre serkenthetnek – a pozitív válaszok (és a magas arányok) ugyanakkor megerősítenek abban, hogy jó az, amit csináltunk.

Míg a Zoom megfelelő, ha talán nem is a legjobb egy ilyen programsorozat lebonyolítására, az hamar kiderült, hogy a Facebook élő közvetítés egyáltalán nem alkalmas arra, amire terveztük. A valós táborból kívántunk át emelni egy olyan programot, az egyik anyanyelvi csapatvetélkedőt, ahol a csapatmunka mellett a gyorsaság is számít, tehát azt kellett (volna) megoldanunk, hogy a táborozók csapatokban összedolgozhassanak, beszélgethessenek, a megoldásokat a feladványokra csapatként adják meg a játékvezetőnek, aki a válaszok időrendi sorrendjét veszi alapul. Azzal számoltunk, hogy az élő bejelentkezés kis csúszással jut el a nézőkhöz, de arra nem számítottunk, hogy a késések mértéke 30 és 90 másodperc között mozoghat. Így a játékból éppen a lényege veszett el, a versengés nem valósult meg. Egy későbbi, a konkrét programra való rákérdezőskor kiderült ugyanakkor, hogy a táborozók egy része ezen túllépett, és csak a feladatok megoldására koncentrált, de sokakat elkedvetlenített ez a hiányosság.

Legújabb felmérések szerint a tizenéves korosztályt, főleg tőlünk (jóval) nyugatabbra, már nemigen lehet megtalálni a Facebookon, szerencsére nekünk ilyen gondunk nem volt. Mivel a szervezők átlagéletkora valahol 25 és 30 év között mozog, számunkra ez volt a legegységesebb, és a szervezői megbeszélések során fel sem merült más alternatíva arra, hogy hol lehetne megteremteni a tábor „terét”. A Facebook-csoportok alkalmasak a bejegyzések, képek közzététele mellett fájlmegosztásra, a bejegyzések esetében kiemelésre (a szöveg formázására), követni lehet, hogy kik láttak bizonyos kiírást, illetve zárttá lehet tenni, vagyis ugyanúgy „magunk közt” lehetünk, mint a valóságban. (Az internet eleve kiszolgáltatót, nyitott voltát most ne vegyük figyelembe.) Úgy terveztük, képzeltük, hogy itt beszélünk át minden információt a programmal kapcsolatosan, itt adjuk meg a linkeket, illetve

Milyen típusú online előadásokon, beszélgetéseken vennél részt szívesen?
19 válasz

tesszük közzé az emlékeztetőket minden program előtt 15 perccel, de hogy emellett itt folynak majd azok a „beszélgetések”, amelyek a valóságban a folyosón, a díszteremben, az udvaron folynak, még ha nem is olyan intenzitással. Az élet a csoportban nehezen indult be, a szokásos problémába ütköztünk: az emberek, csoporttagok mobilizálásának nehézségébe. A későbbiekben ezt mindenképpen jobban fel kell építenünk, a táborozók javaslatai közül is be tudunk építeni jónéhányat (több körkérés bevetése, GIF-es/mozgóképes válaszok, reakciók kérése stb.).

A fent említettek kívül volt még a tábori Google Drive-mappa is, ezzel kapcsolatosan egy válaszadó megemlítette, hogy számára a mappa „picit zűrös” volt, de ebből még nem tudunk messzemenő következtetéseket levonni.

A legjellemzőbb probléma ugyanakkor egy senki által nem befolyásolható tényező volt: az internethálózat, wifi minősége, sebessége, illetve az esetleg viharok okozta nehézségek (nem sikerült kapcsolódni, akadozott a vonal, „kidobott” a program stb.). Ezt tanulságul feljegyeztük, de sajnos befolyással nem lehetünk rá.

A magyarországi tábort vettük mintául, de az online kivitelezés hívta életre a kiscsoportok létrehozását ebben az évben az Aranka-táborban. A kiscsoportok célja a valós táborban elsősorban az átláthatóbb, gördülékenyebb csoportmozgatás: a szervező gárdából egy-egy kiscsoportvezetőnek csupán három-öt személyre kell figyelnie, így hatékonyabb a létszámmellenőzés, csoportszinten biztosabban eljut minden információ, és a táborozók tudják, kihez forduljanak bármilyen kérdéssel.

Emellett a valós táborban a kiscsoportoknak olyan feladatokat kell egyik napról a másikra megoldaniuk, amelyek elvégzéséhez szükségképpen szóba kell elegendniük a többi táborozóval, tehát jobban összerázódik a csapat. A kis tábori létszám miatt mi eddig nem dolgoztunk kiscsoportokkal, viszont az online tér éppen a személyes kapcsolattartás hiánya miatt kívánta meg, célja, a valóshoz hasonlóan a jelenlét könnyebb ellenőrzése és a közvetlen szervezői kapcsolat volt. Ugyanakkor ezt a formát láttuk a legmegfelelőbbnek arra, hogy a táborozóknak folyamatosan tudjunk valamilyen feladatot adni, így próbáltuk megakadályozni azt, hogy kiszakadjanak a táborból. Bár a vélemények legtöbbször pozitív és a pontszámok nagyjából 8 fölött voltak – hiszen így valóban szinte folyamatosan kapcsolatban álltak egymással –, kicsit talán túllőttünk a célon. Többen is voltak, akik azt nehezményezték, hogy a napi feladatok és az akadályversenyhez kötődő csapatfeladatok túl összetettek voltak, megoldásuk sok időt vett igénybe, a sokszor egymást érő programok (és ne feledjük: otthoni teendők) mellett nem jutott kellő idő a megoldásukra, elkészítésükre. Emellett többeknek igénye lett volna egy kis kikapcsolódásra (szó szerint) a képernyő előtti létből, amire így nemigen adatott lehetőség. Egy másik válaszadó szerint célszerűbb lett volna minden napra új csapatokat alkotni, hogy másokkal is megismerkedhessenek. Alapvetően egyet tudnék érteni az utóbbi gondolattal – ez ugyanis jelzi, hogy igény van az ismerkedésre, kapcsolattartásra online is –, és mindenképpen megfontolandónak tartom azt, azt érdemes kiemelni, hogy a jelen esetben a csapatfeladatok

akadályverseny-feladatok is voltak egyben, ez a koncepció pedig nem tette lehetővé a csoportok variálását.

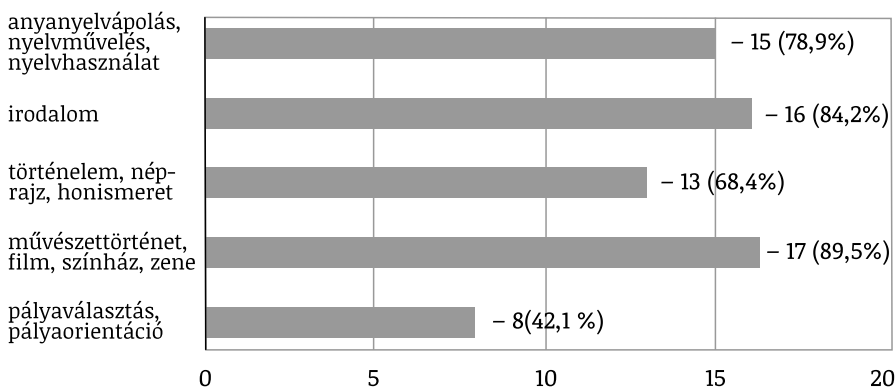
A csoportfeladatok másik hátulütője, amit többen is megjegyeztek, hogy nem számoltunk azzal (hiszen ilyen a valóságban nem fordulhat elő), hogy valaki ugyan nem mondja vissza a tábort, de nem is vesz részt benne tevőlegesen. Bár minden csatornán hangsúlyoztuk: annak ellenére, hogy ez nem a valós térben zajlik, és sokkal inkább megengedett egy-két „lógás” (a valós táborban gyakorlatilag ilyen nincsen), a tábori részvétel legalább háromnegyed embert kíván, vagyis nem lehet például egyszerre nyaralni és táborozni is. Sajnos négy-öt olyan résztvevő is volt, aki vagy utolsó pillanatban (a kiscsoportos besorolás után), vagy még akkor sem jelezte, hogy nem akar/tud a programok nagy részébe bekapcsolódni, így viszont ellehetetlenítette, de legalább is nagyon megnehezítette a csapattársainak a munkáját. A pontozott feladatoknál természetesen súlyoztuk az eredményt aszerint, hogy hányan dolgoztak rajta ténylegesen, de az összértémet rontotta ez a tény. A későbbiekben bármilyen hasonló esetben erre mindenképpen jobban kell figyelni, bár sajnos a diákok felelősségérzetét ilyen távolságból nehezen tudjuk felébreszteni.

*...főszerzőként,
szervezőcsapatként
azonban csak a tanulságot
tudom, tudjuk levonni:
van, amit a legjobb
szándékunk ellenére sem
lehet átültetni
az online térbe.*

Az előadásokra, foglalkozásokra egyesével, vagy több hasonlót összehasonlítva kérdeztünk rá. Szervezési szempontból főként arra voltunk kíváncsiak, hogy hogyan sikerült, a táborozók szemszögéből megvalósítani a terveiket. A válaszokból összességében pozitív kép rajzolódik ki, bár sok programnál felmerült a személyesség hiánya, nehézség a szemléltetőeszközök, az interaktivitás hiánya. Mint játékvezető, a magam részéről teljes kudarcnak ítélném a Facebook élő anyanyelvi vetélkedőt (a táborozóknak nem éppen ilyen rossz a véleménye), főszerzőként, szervezőcsapatként azonban csak a tanulságot tudom, tudjuk levonni: van, amit

Milyen témájú online műhelymunkán vennél részt szívesen?

19 válasz

a legjobb szándékunk ellenére sem lehet átültetni az online térbe.

Nem volt véletlen azonban, hogy rákérdeztünk a konkrét előadókra, előadástípusokra, hiszen ez már átvezetett a kérdőív következő blokkjára, amelyen a jövőbeli terveinkhez kívántuk az igényeket felmérni. A járványhelyzet jelenlegi bizonytalan alakulása miatt első körben azt mértük fel, hogy a táborozók (válaszadók) milyen mértékben kívánnának részt venni szervezett online programokon. Ebben az esetben több opció kiválasztására is lehetőséget adtunk, így kiderült, hogy a 19 válaszadó 57,9 százaléka félnapos, 52,6 százaléka pár órás, és 18,5 százaléka akár egésznapos online rendezvényen is részt venne. Gyakoriság tekintetében a havonta egyszeri alkalom „győzött” (57,9 százalék), 26,3 százaléka voksolt a kéthavi, 10,5 százaléka a háromhavi, illetve 5,3 százaléka a félévi megszervezésre.

...most egy újabb kincsre bukkantunk. Arra, hogy hogyan legyünk együtt, amikor távol vagyunk egymástól.

Az időbeli vonatkozások után tartalmi kérdéseket foglalmaztunk meg. Itt is több válaszadási lehetőség volt.

Számomra meglepő módon többen vennének részt előadásokon, mint műhelymunkán, illetve a pályaválasztás, pályaorientáció is hátrébb csúszott a sorban. Az ifjúsági vezetőségnek és a tábornak is célja, hogy a pályaorientációval kapcsolatosan is fogódzókat adjon, amennyiben lehet, olyan ismereteket, tapasztalatokat nyújtva,

amelyeket az középiskolások az iskolában nem kapnak meg. A pályaválasztás alacsony reprezentációjának oka lehet, illetve a felmérés szóban forgó részének kiértékelését, illetve a valós kép kialakulását nehezíti az, hogy a 19 válaszadónak 63,2 százaléka (12 személy) 2020 őszétől egyetemre jár, vagy már egyetemista. Bár a pályaorientáció számukra is járhat hasznos tanácsokkal, néhány szöveges válaszból kitűnik, hogy sokan már az egyetem éveiben nem érzik szükségét.

Végül a 12 (leendő) egyetemista válaszadót kérdeztük meg, hogy részt vennének-e hasonló, egyetemistáknak, fiatal felnőtteknek szóló programokon, illetve ezt milyen gyakorisággal, milyen formában tennék szívesen. A 12 válaszadó 66,7 százaléka év közben egy vagy több hétvégén látná szívesen a hasonló eseményeket, 50 százaléka elképzelhetőnek tartana egy négy-öt napos egyetemista tábort a nyári szünetben. Pályázatíróként, azaz az anyagi források biztosítójaként sarkalatos kérdésnek tartottam, hogy legalább is elméleti szinten vállalnák-e akkor is a részvételt ezeken az alkalmakon, ha (részben) önköltségesek lennének – meglepetésemre a válaszadók 100 százaléka igennel válaszolt. Végső kérdésként nyílt teret adtunk az ötleteknek, javaslatoknak. A válaszokból két irány látszik kibontakozni: részben igény van az iskolából kimaradó ismeretek megszerzésére, részben pedig inkább a közösségi élményen, közös játékokon, kapcsolódáson volna a hangsúly. Az azonban egyértelműen látszik, hogy van igény ezekre az összejövetelekre, ahogyan egyik idén végzős táborozó fogalmazott a tábori napló egyik bejegyzésében: „Lejárt a nap, és elmúlik majd ez a hét is, de azt hiszem, hogy most egy újabb kincsre bukkantunk. Arra,

hogy hogyan legyünk együtt, amikor távol vagyunk egymástól. Ha a tábor nem is, de az ilyen találkozók megejthetőek lehetnének többször is egy év folyamán, még ha csak egy délutánra is havonta.”

„Ez jó multság, férfi munka volt” – összegzés, tanulságok, következtetések

A tábor utolsó estéjén, a záráson azt mondtam, hogy két tanulsága biztosan van ennek a tábornak: tábori anyanyelvi vetélkedőt nem lehet online szervezni; továbbá – online tábor ide vagy oda – mégiscsak szabadságot kellett volna kivenni arra a hétre. Szervezőtársaimmal együtt úgy gondoltuk, hogy hát ez „csak” online megy, nincsenek folyamatos programok, tehát nincs szükség olyan folyamatos jelenlételre, sokan vagyunk, meg tudjuk oldani a feladatokat. Ez utóbbi igaz is volt, de így, munka mellett végül az volt az érzésem (nem csak nekem), hogy sem az egyik, sem a másik helyen nem voltam ott száz százalékosan. Hogy ennek az-e az oka, hogy főszervezőként mindenre rálátásomnak kellett lennie, vagy az, hogy engem is (hál’ istennek) „beszippanzott” a Zsobok-érzés, nem tudom – talán mindkettő. De természetesen ennél jóval több tanulsággal, következtetéssel zárhattuk a tábort.

Tanulság, hogy online térben (is), főleg, ha plusz feladatokat is adunk, szükséges az időt korlátozni az előadások, foglalkozások esetében. A csoportfeladatokat, úgynevezett áthúzó feladatokat nem kell felszámolni, viszont mindenképpen rövidíteni kell. Itt is érvényes: az az elv, hogy a kevesebb néha több. Nem feledve azt sem, hogy a képernyő előtt ülni hosszú időn keresztül talán még fárasztóbb, mint a valóságban hajnalig beszélgetni. Bebizonyosodott, hogy egy komplex online tábor szervezése esetében nem elegendő egy platform, sok esetben párhuzamosan kell két vagy három felületen egyszerre dolgozni, jelen lenni. Szintén fontos tanulság, hogy sokkal inkább figyelembe kell vennünk az online platformoknál vagy az internet sebességének előnyeit és hátrányait. Minden bizonnyal át-emeljük a kiscsoportos felosztást a valós táborba is. A fentebb már említett előnyeik túl, a reakciókból úgy tűnik, érdemes a kiscsoportvezetőknek ilyen esetben is már a tábor előtt megkeresni a csapattagjaikat azért, hogy „összerajzódjanak”. Megfontolandó, hogy a valós

Egymástól távol, és mégis együtt. Az idei online „zsoboki” tábor résztvevői

táborba mennyire kell(ene) bevonni az online lehetőségeket, de néhány megoldást, feladatot át tudunk emelni a valós táborba is.

...ebben a mostani, különleges helyzetben mi szintén csak tanultuk, hogyan is kell online tábor szervezni, ahogyan a résztvevők is azt, hogyan „kell” online táborozni.

Írtam korábban, hogy nulla tapasztalattal vágtunk bele a tábor szervezésébe, illetve azt is érintettem, hogy teljes egészében nem volt tudatos, de végül is majdnem közösségi programot hoztunk létre. Az előzetes táborok gyakorlatából kiindulva volt egy elképzelésünk, amely többé vagy kevésbé volt, vagy lett volna megvalósítható az online térben. De mivel ez minden szempontból rendhagyó tábornak ígért, tudtuk, hogy nem vághatunk bele anélkül, hogy fel ne mérnénk a célcsoport igényeit. Ugyanezen ok miatt tartottuk fontosnak a záróesten

elmondottak mellett azt kérni a táborozóktól, hogy töltsék ki az értékelő kérdőíveket. Így viszont voltaképpen a diákokkal közösen alkottuk meg a tábor, a mi irányításunkkal, szervezésünkben, de a táborozók aktív részvételével. A kiscsoportvezetőkkel kapcsolatosan emelték ki többen is, hogy nem éreztek hierarchiát, a csoportvezető egy volt közülük. Általában igyekszünk a szigorú hierarchiát lebontani, de ebben a mostani, különleges helyzetben mi szintén csak tanultuk, hogyan is kell online tábor szervezni, ahogyan a résztvevők is azt, hogyan „kell” online táborozni. A legtöbb kutatóval nem számolhattunk előre, és a jó tapasztalatok sem voltak „kódolva”, mint a valós táborokban. Reméljük, hogy az értékelésekben a konkrét online táborra vonatkozó ötleteket soha nem kell megvalósítanunk – vagyis, hogy többé nem leszünk rákényszerülve arra, hogy online rendezzük meg a tábor. De kaptunk olyan válaszokat, meglátásokat, amelyeket hasznosítani tudunk a későbbiekben szervezendő online eseményekkel, illetve a valós táborral kapcsolatosan is.

Összességében viszont elmondható, hogy sikeres online tábor áll mögöttünk, amely elérte célját: a közösség megerősítését egy olyan időszakban, amikor talán a legnagyobb szükség volt

rá. Szervezőként, az ifjúsági vezetőség tagjaiként felelősséggel tartozunk ezért a közösségért, amelynek éppen akkor nem szabad elengednünk a kezét, amikor a bezártság, távolságtartás miatt kifutni látszik a talaj sokak talpa alól. Talán sikerül. „Nagyon szép és tartalmas hét áll mögöttünk, amely lehetőséget nyújtott a tanulásra, szórakozásra, és főként a találkozásra. Találkozni mindazokkal, akikkel együtt éltük meg a csodát. Nagyon hálásak vagyunk a lehetőségért, és szívből várjuk az élőben való találkozást.” (részlet a tábori naplóból)

A 2020-as Aranka-tábor szervezői: Airizer Andrea, Barazsuly Viktória Adrienn, Csonta Réka, Ecsedy-Baumann Brigitta, Ecsedy-Baumann Edina, Finta Klára Enikő, Füstös Paul, Lukács Dániel Mátyás, Nagy Izabella, Simon E. Brigitta, Széman E. Rózsa, Szökőcs Zsófia, Tasnadi István, Tasnadi Zoltán, Török Karola, Újvári Anna, Varga Reni

Jegyzet

1 A Seppo egy webes játékkészítő felület, ahol mobilkészítőn játszható, oktatási célú játékokat lehet létrehozni. A rendszer egyedülálló módon játékos környezetbe helyezi a tevékenység alapú tanulást, a digitális kompetenciák fejlesztését, és a csapatban való együttműködést. <https://seppo.io/hu/home/>

Nagy Béla |

Az üstökös fénye

Szöcsné Szilágyi Piroska festőművésznő szerepe Reményik Sándor életében és költészetében

130

Évvvel ezelőtt, 1890. augusztus 30-án született Reményik Sándor, az erdélyi magyar költészet egyik legismertebb képviselője. A két világháború között, különösen az erdélyi magyarság körében nagy népszerűségnek örvendő költő az impériumváltás idején született, majd Végvári néven közölt versei, illetve a költészetét átható transzcendens érzület miatt a kommunista diktatúra idején a közismeretből méltatlanul száműztek, az 1989-es változások után pedig ismét reneszánszát éli. Az ízig-vérig erdélyi költő rövid életének, negyedszázadnyi irodalmi munkásságának gyakran önpusztító útja a nemzetféltő és Erdély sorsáért aggódó versektől a Kós Károly által meghirdetett transzilvanista eszmeiségtől áthatott „korszerűtlen” versekig vezetett. A kezdeti, már-már petőfies, harcias kiállás a magyar erdélyiségért néhány év múlva a megnyugvás és a megbékélés, a közös erdélyiség hangjává

szelődött. A Végváriból Reményikké lett költő „egy halk, magányos, egyéni töprengésekben élő, inkább elmélkedő és szemlélődő, mint szenvedélyes vagy szónoki hajlamú ember – írta róla Babits Mihály, de rögtön hozzá is tette – s ez ugyanaz a költő, aki páratlanul válságos években egy honfilázban égő ifjúság lehangosabb lelkesítője tudott lenni!” Reményik Sándor költészetének hangulatváltásában, túl a költőnek már 20 éves korában jelentkező testi és lelki betegségein és a rá jellemző befelé forduláson, az életében szinte egyidőben megjelenő két női ideálnak is valószínűleg fontos szerep jutott. Egyikük Judik Józsefné Imre Ilonka, a költő sógorának, Imre Kálmánnak húga, a Reményik-líra talán legszebb verseinek ihletője. A másik a művésztárs, a lelki testvér és az eszményi asszonyi ideál megtestesítője, Szöcsné Szilágyi Piroska festőművésznő, a Piroska-versek nőalakja.

A tél ezüstje az ős aranyán. Szöcsné Szilágyi Piroska akvarellje. Forrás: A lámpagyújtogató

Hójai fák. Szöcsné Szilágyi Piroska akvarellje. Forrás: A lámpagyújtogató

A legendás kolozsvári fotográfus, Veress Ferenc unokája

Szilágyi Piroska egy évvel Reményik Sándor előtt, 1889. augusztus 9-én látta meg a napvilágot Kolozsváron Szilágyi Károly és Veress Aranka (1861–1933) elsőszülött lányaként. Rajztehetségét, a festészet iránti vonalmát minden bizonnyal édesanyja családjától örökölte, hiszen anyai nagypapja nem volt más, mint a híres kolozsvári fotográfus és feltaláló, ónodi Veress Ferenc (1832–1916). A magyar és ezen belül az erdélyi fényképészet egyik legjelentősebb alakjának – akinek a Sétatér (ma Emil Isaac) utcában volt lakása és műterme – feleségétől, Stein Jozefától (a kolozsvári nyomdatulajdonos és könyvtáros Stein János lányától) Arankán kívül még négy gyermeke született. Közülük ketten, Zoltán és öccse, Elemér is örökölték édesapjuk művészi tehetségét.

Az idősebb testvér, Veress Zoltán (1868–1935) festészeti tanulmányait Münchenben és Budapesten végezte, és elismert festőművész, művészeti restaurátor lett, de írt szakkönyvet is *Képzés és Képalakítás* címmel, ezt maga Reményik Sándor méltatta a *Pásztor-tűzben*. Számos kiállításon szerepelt alkotásaival, korának egyik legismertebb arcképfestőjeként tartották számon (szülővárosában egy ideig arcképfestő stúdiót is működtetett a Sétatér 16. szám alatt). Festészeti munkássága mellett, amelyet Károlyi-díjjal ismertek el és díjaztak, aktív művészetszervező

tevékenységet is kifejtett: alapító tagja, és kezdetben titkára is volt az Erdélyi Szépművészeti Társaságnak, majd később, végleges Budapestre költözése után a Nemzeti Szalonnak lett a titkára.

...a két művész, a költő és a festő között életre szóló barátság, művészi és lelki kapcsolat alakult ki.

A fiatalabb Veress fiú, dr. Veress Elemér (1876–1959) orvosi és tanári tevékenysége mellett – a Ferenc József Tudományegyetem magántanára, majd 1921 után a Szegedre kényszerült egyetem nyilvános rendes tanára volt – festészettel is foglalkozott. Több kolozsvári tárlaton is részt vett, elsősorban tájképekkel, de volt időszak, az impériumváltás idején, amikor akvarellistaként tartotta fenn magát. Bár tehetség szempontjából nem maradt el festőművész bátyjától, mivel nem volt képzőművészeti képesítése, a művészettörténet csak autodidakta festőként tartja számon.²

Ilyen családi örökség mellett nem csoda, hogy a két Szilágyi lány, Piroska és a nála öt évvel fiatalabb Margit is a képzőművészeti pályát választották. Első tanáruk ki is lehetett volna más, mint nagybátyjuk, Veress Zoltán? Később mindketten a London Royal Academy of Artsban tökéletesítették a tőle tanultakat, csiszolták tudásukat.

A Nő, akit az anyaság és a művészet kettős glóriája övez

Szilágyi Piroska 1912-ben férjhez ment a kisbacioni Szöcs Jenő mérnökhöz, és követte őt Budapestre. Két gyermeknek adott életet, így aztán nem csoda, hogy háziasszonyi és családanyai teendői mellett a festészet háttérbe szorult. Egyéni kiállításokra nem futotta sem idejéből, sem energiájából, de azért „csendeleetekkel és néha figurális képekkel szerepelt”³ a különböző tárlatokon. Az első világháború éveit több alkalommal is felajánlotta alkotásait a frontszolgálatot teljesítő katonák megsegítése céljából szervezett, „műtárgyak sorsjátékai” nevű jótékonysági aukciók számára. Az 1915 és 1916 közötti segélyakciókon olyan jeles alkotóművészekkel együtt állított ki, mint Stróbl Alajos, Kacziány Ödön, Veress Zoltán vagy Benczúr András.^{4,5,6}

A négytagúvá gyarapodott Szöcs család az 1919-es zavaros időkben visszatért Kolozsvárra. Az akkori Fűvészkert, a Mikó-kert bejáratával szemben béreltek lakást, és itt rendezte be műtermét Szöcsné Szilágyi Piroska. Ekkor ismerkedett meg Reményik Sándorral, közös ismerősük, Imre Ilonka révén. 1920 júniusában nyílt meg első egyéni tárlata, amelyről Reményik Sándor tollából az *Erdélyi Szemlében Szöcsné Szilágyi Piroska festményei* címmel az alábbi tudósítás jelent meg:

„Nem műkritika akar lenni ez a néhány sor, csupán egy megilletődött lélek beszámolója arról, amit látott. Itt él és dolgozik közöttünk zajtalanul egy művésznő, akinek a képei kolozsvári tárlatokon nem szerepeltek, a nagyközönség valószínűleg alig ismeri őket. Hiszen alig egy éve, hogy Szöcsné Szilágyi Piroska városunkban tartózkodik. De akinek szerencséje volt e képekből néhányat láthatni, azt hiszem, nem egyhamar felejt el őket. Itt jár köztünk a művésznő, csendesesen dolgozik és rögzíti a színek hatalmával mindazt, ami a szívünknek most százszorosán drága. Festi a Múzeumkert alvó télifáit, leheletszerű, zúzmarás ködvilágot, úgy hogy az ember szinte azt kérdezné: Mit álmodnak ezek a fák? Festi a tavasz fehérségét is, kökényvirágos hegyoldalon; a háttér mélykékjén habos túllfoszlányok úsznak: felhők jönnek valahonnan messziről, vagy mennek valahova messze... Hányszor jártunk ezen a magányos hegyoldalon! – Kimegy a művésznő Kalotaszeg ősmagyar, minden ízében eredeti vidékére. És hangulatok

Nézd a Palkó kicsi feje
Koszmóval van telistele,
S a mamája tétlen nézi,
Gondatlanság nagy bűnével
Napról-napra még tetézi.

Hej pedig ha ő is tudná,
Ez teszi a Palkót csuffá,
Fejre, arcra, ótvart hozva,
Tudom vizzel, jó szappannal
Minden reggel fejet mosna.

Merétey Sándor Jövő kertje. Babák és mamák képeskönyve. Forrás: Antikva.hu

támadnak kezenyomán, amelyekben egy nép lelke jut kifejezésre. Nem különös és cifraság, hanem lélek! És ez nagydolog minden időben, de kivált ma. Magyar falvak vasárnap délutáni csendje, apró gyerekek a napsütéses, tiszta utcán. Milyen beszédes csend... Festi a művésznő Kolozsvár határát és a sztánai erdőt is. A szabadtermészetet és privát-kertek intim, kedves világát. Csupa drága emlék. Ha itt maradunk, velünk lesznek e képek és mindenkor összehasonlíthatjuk őket eredetijükkel. Ha pedig elmegyünk, velünk jönnek és idegenben is ránsugározzák a megszórt vidék, az otthon varázsát. Szócsné festményei valami nemes konzervatívizmusról tesznek tanúságot. Egyszerűségükben mélyek és megkapók. Nincs

bennük semmi elnagyolás, semmi hatásvadászat és semmi fölösleges játék a színekkel. Mértéktartás jellemzi őket, világos megérzése annak, hogy mi a lényeges mozzanat. A lényeges mozzanat pedig minden művészetben a cél. A cél: valamely egységes hangulat keltése. Tévednek azok, akik a kivitelre szolgáló eszközöket fölibe helyezik az elérendő célnak. Mindenki, aki a művészet becsületességét többretartja a mindennáron való eredetieskedésnél, úgy érzem, szeretni fogja Szócs Jenőné képeit.”⁷

A lírai hangvételi bemutatást, méltatást követően – amelyet a festőművésznő levélben köszönt meg – a két művész, a költő és a festő között életre szóló barátság, művészi és lelki kapcsolat alakult ki, amelyet Piroskáké Budapestre

való másodszeri, ezúttal végleges költőzése (1921. április 27.) sem tudott meggyengíteni. Hogy ki volt Szócsné Szilágyi Piroška, és mit jelentett a hozzá fűződő kapcsolat a költő számára? Ezt leghitelesebben maga Reményik Sándor fogalmazta meg 1923-ban Piroskának címzett egyik levelében: „A női lélek páratlan finomságát, a jó pajtás ragyogó gyermekkedélyét és a művésztstvér diadalmas segítő kezét egyszerre találtam meg Magában. S mindezekon felül: a legmegnyugtatóbb, legelfogulatlanabb természetű érintkezést, amely valaha nővel adatott nekem, Nővel, akit az anyaság és a művészet kettős glóriája övez, és aki azonfelül ráér a legönzetlenebb, leglelkibb barát is lenni.”⁸

A két, hasonló
gondolkodású és érző
művész között kialakult
baráti kapcsolat
alkotói szempontból
igen jelentősnek,
gyümölcsözőnek bizonyult
mindkettőjük számára.

A közös alkotói évek

A két, hasonló gondolkodású és érző művész között kialakult baráti kapcsolat alkotói szempontból igen jelentősnek, gyümölcsözőnek bizonyult mindkettőjük számára. „Nem akarom felemlgetni, hogy mennyire megérik a Maga észjárásának, kifejezésmódjának, különös fantáziájának titokzatos hatása még azokon a verseimen is, melyeknek direkt nincs közük Magához. Ezt tudja a Jóisten és tudom én”⁹ – vallotta a költő nem sokkal később egy másik levelében. Ilyen, „direkt nincs közük Magához” verseket olvashatunk a *Vadvizek zúgása* címet viselő Reményik-verseskötetben is. 1921 nyarán Reményik Sándor Radnaborberekre vonult vissza pihenni, de azzal az eltökélt szándékkal is, hogy Áprily Lajoshoz hasonlóan, akinek a *Havasi napló* című versciklusa rendkívüli hatással volt rá, ő is megírja a saját versciklusát. Az akkor még magyar lakosságú, a természet és a civilizáció határán meghúzódó beszerce-naszódi kis bányaváros ideális hely volt nemcsak pihenésre, hanem a zavartalan alkotásra is. Piroskának címzett egyik levelében ezt írta a költő: „Ez az Úristen botanikus kertje. Ez a megközelíthetlenség nekem valahogy olyan jól esik. Ugyanez

A Vadvizek zúgása című kötet borítója.
Forrás: A lámpagyújtogató

az érzésem volt, amikor egy tetőre juttunk, ahol fenyővel vegyesen óriási, méteres átmérőjű bükkfák álltak. Mikor elképedve álltam meg az egyik ilyen kolosszus előtt, a vezető megszólalt: Ezeket kérem soha sem »termelik ki« – nem lehet »feldolgozni«, de még levágni sem. »Ezt nem fogja semmi, fűrészbelsorbul, fejsze belekopik, még vas-éssel sem lehet repeszteni, dinamit kellene hozzá! Ezeket itthagyják!« Itthagyják! Valami furcsa, mámoros diadalézés fogott el...» (Szócsné Szilágyi Piroskának, Radnaborberek, 1921. július 10.). Ez az élmény ihlette egy év múltán *A győzhetetlenek* című versének megírására, amiről nagy örömmel így számolt be Szócsné Szilágyi Piroskának: „Emlékszik tavaly Borberekéről Magának írt utolsó levelemre? Az utolsó vasárnap délután a kis padlásszobában írtam. Azok a bükkök szerepeltek benne, amelyeket nem lehet kivágni! – Most 15-én, csodálatos véletlenképpen épp annak a napnak évfordulóján, amelyen tavaly Borberekre elutaztam, – megírtam versben azt a hangulatot...” (Kolozsvár, 1922. június 20.). A vers, amelyet kötetben nem adtak ki, ezekkel a reményteljes sorokkal zárul: „Én néztem a fák öles termetét / Az ősdacot, mely rajtunk csak nevet – / És hódolni csak Istennél hódol. / Hozsánna nektek, Győzhetetlenek!”¹⁰

A borbereki „utolsó házban” ma emlékszoba őrzi a költő borbereki tartózkodásának emlékét. Ott született verseit

tartalmazó kötetét még azon év karácsonyára megjelentette Reményik *Vadvizek zúgása* címmel. A kötetet, amelynek borítólapján egy, Szócsné Szilágyi Piroska által festett erdőrészlet látható, a következő sorokkal ajánlotta művésztársának:

„Testvér, aki a lelked ideadtad
Hogy egészé tedd az én lelkemet:
A mi kettőnk műve szárnyra kél–
S ma titkos ünnepet ül Borberek.
Mert hidd el reánk várt az ősi erdő,
Reánk vártak a sziklák, patakok,
Szunnyadó lelkük nekünk tartogatták
Mi fedeztük fel, mienk a titok.”

Az 1925-ben kiadott *Egy eszme indul* címet viselő kötetében *A beépített lélek* név alatt a költő egész versciklust szentel a művésznőnek, a következő ajánló sorok kíséretében: „Ezeket a verseket ajánlom Szócsné Szilágyi Piroska festőművésznőnek, Testvéremnek lélekben és igazságban”. A tizenkilenc költeményt tartalmazó ciklus címadó versében a költő így vallott Piroska hatásáról:

„Művészeted a művészetemnek,
Stílusod a stílusomnak része lett,
A Lelked, mint Kőműves Kelemenné,
Sziklaváramba beépítettett.”

A költő és a festő közös művészi munkájának egy másik, „kézzel fogható” eredménye az 1921-es év elején az *Erdélyi Szemle* utódlapjaként útjára indult *Pásztortűz* című folyóirat, amelynek egyik legkitartóbb munkatársa – főszerkesztőként vagy szerkesztőként – Reményik Sándor volt, több alkalommal is felhasználta Szócsné munkáit a címlap kialakításánál. Az 1922-es évfolyam augusztusáig megjelent számainak címlapját Szócsné Szilágyi Piroska, a tűznél fekvő, de nem alvó, hanem éberen őrökdő pásztort ábrázoló grafikája díszíti, majd az év végéig megjelenő, illetve az 1923-as év első számainak borítólapján a művésznő egyik festményének reprodukciója látható. „A kitűnő, szimbolikus rajz az erdélyi magyar irodalom tuskék között növvő, fiatal fáját ábrázolja, amelynek koronájában már fészket ütöttek az éneklő madarak, s amelyet szeretettel kell táplálni s megértéssel, pártfogó támogatással kell a nehézségek ezer tuskéjétől megszabadítani” – olvashatjuk az *Ellenzék* méltatásában.¹¹ Egy évtizeddel később, az 1932-es év februári és márciusi lapszámok borítóján ismét találkozunk a pásztortűzet ábrázoló, jelképes, ezúttal

kiszínezett grafikával, mintegy tisztelgésképpen az előző év októberében elhunyt festőművésznő emléke előtt: „Én visszagondolok most a *Pásztortűz* legelső címlapjára, a legigazabbra, a legszimbolikusabbra. Magasra felágaskodó keskeny, de bizakodó láng piros és arany nyelvekkel, tüzes pünkösdi nyelvekkel harap bele a gonosz sötétbe, a magyar télbe és a világ-télbe, mely körülötte terjeng. A drága kéz, amely ezt a címlapot festette, már örökre mozdulatlan” – írta a költő a *Pásztortűz* 1932. évi első számában.

A második budapesti korszak

Az impériumváltást követően Szócsné Szilágyi Piroska férjével és két gyermekével Budapestre kényszerült, ezúttal véglegesen. Távozása érzékenyen érintette művésztársát, az egyre gyakoribb repatriálások következtében szeretteit és barátait sorra elveszítő Reményiket. „Úgy éreztem, Piroskával valami elmegy – az utolsó, ami még Magához, magukhoz, az én világomhoz tartozott” – írta 1921. április 21-én Judikné Imre Ilonának.¹² A fizikai távolság, a baráti együttlétek és beszélgetések hiánya ellenére a Mikó utcai Szócs-lakásban hármójuk között létrejött „könnyszerződés” tovább élt és erősítette barátságukat. Ez, a versszerződés mintájára kötött, baráti szereteten alapuló fogadalom adott erőt a költőnek az elbizonytalanodás, a kilátástalanság nehéz pillanataiban. Mint ahogy Piroskának címzett egyik levelében (1926. május 3.) megfogalmazta: „Olyan jó, ha valaki hisz bennünk magunk helyett, s pár halk szóval, célzással értésünkre adja, hogy volt bennünk valami, ami nem vesztet el egészen, hogy nem volt minden hiába. Hányszor megnyugtattott Maga engem Lélekkel és Igazságban, a Mikó-utcai könnyszerződéstől mind a mai napig.”¹³

A repatriálást követő év elején a harmadik gyermekét váró Szócsné Szilágyi Piroska súlyosan megbetegedett. A betegségből, amelynek következtében mind az anya, mind a születendő gyermek életveszélybe került, a művésznő szerencsésen kigyógyult, és 1922. április 4-én megszületett a kis András. Az örövendetes hír hallatán Reményik Piroskának küldött levelében, 1922. április 12-én többek között a következőket írta: „Húsvét közeledik. Legyen Magának ezúttal ez az ünnep igazi feltámadás a gondokból, az aggodalmakból, a bizonytalanágból (...) Mellékelek egy olyan félig-húsvéti verset, amelyet már én tudok csinálni, pogányba-oltott

Reményik Sándor (1890–1941).
A szerző fametszete

keresztény, vagy kereszténybe-oltott pogány lélekkel (...)

KICSERÉLT SZÍV

A szellő kilopta a szívemet.
A nehéz szívet könnyű szárny-
ra vette,

Az örök égbolt ragyogott felette,
S alatta elmaradtak a hegyek.
Történt ez egy szép tavaszi napon.
Egy sétatéri vén, vésett padon
Maradtam én; nem bántott sem-
mi hang.

Mély, boldog álommal voltam teli:
Feltámadásra kezdett csengeni
Szívem helyén egy kis ezüst-harang.

Kolozsvár, 1922. április 9.
Reményik Sándor¹⁴

Amikor csak tehetett, és a körülmények is lehetővé tették, Reményik Sándor gyakran ellátogatott Magyarországra, és főleg Budapestre. Ilyenkor természetesen legtöbbet szeretett hűgánál, Sáríkáánál, Imre Kálmánánál és családjánál tartózkodott, de felkereste egykori kedves kolozsvári barátait és ismerőseit is, köztük Szócsné Szilágyi Piroskát is. A Szócs családánál a költő mindig szívesen látott vendég volt, szinte családtagként fogadták. Az Aranka utca 7. szám alatti kedélyes lakásnak, amelynek ajtaja mindig nyitva állt Reményik előtt, különös hangulata, varázsa volt, köszönhetően a ház asszonyának, Monyónak, ahogy gyermekei szólították. Az 1922-ben a szintén Budapestre repatriált Mannsberg Arvéd, Reményik

egykori gimnáziumi osztálytársa, később jó barátja, aki maga is gyakori vendég volt Szócséknél, ezt írta: „Erdélyből eljövet, Budapesten, létemnek főleg első éveiben (...) gyakran voltam fent az Aranka utcai meghittened kedves otthonban egyszer-mászor a Kolozsvárról látogatóba feljött Sándorral együtt. Egy-egy ott eltöltött este után emelkedetten, a megtisztultság érzésével jöttem el onnan, mert nemcsak a ház szelleme és művészi légkörének, erkölcsi alaphangjának harmóniája felejtette el velem a nagyvárosi szürke és gyakran a szürkénél is szürkébb mindennapot, hanem ez a magától értetődően egyszerű, nemes nyíltszívűség és szeretetreméltóság, ami a háziasszonyból sugárzott mindenki felé. Emlékeim között a legnagyobb hegycsúcs- és zeneélmények közé sorolhatom az Aranka utcai esték gazdag tartalmasságát.”

Reményik Sándor a „Szócsvilág” legkisebjeivel, a három gyermekkel, Ádámmal, Ágnessel és Andrással is megtalálta a közös hangot, szinte sajátjaként viszonyult hozzájuk. A legközelebb állt hozzá a magát Webbnek nevező legidősebb fiú, Ádám, aki a költőt Poétasándornak nevezte el. Kis barátjához fűződő bensőséges viszonyát Reményik így fogalmazza meg *Poétasándor* című költeményében:

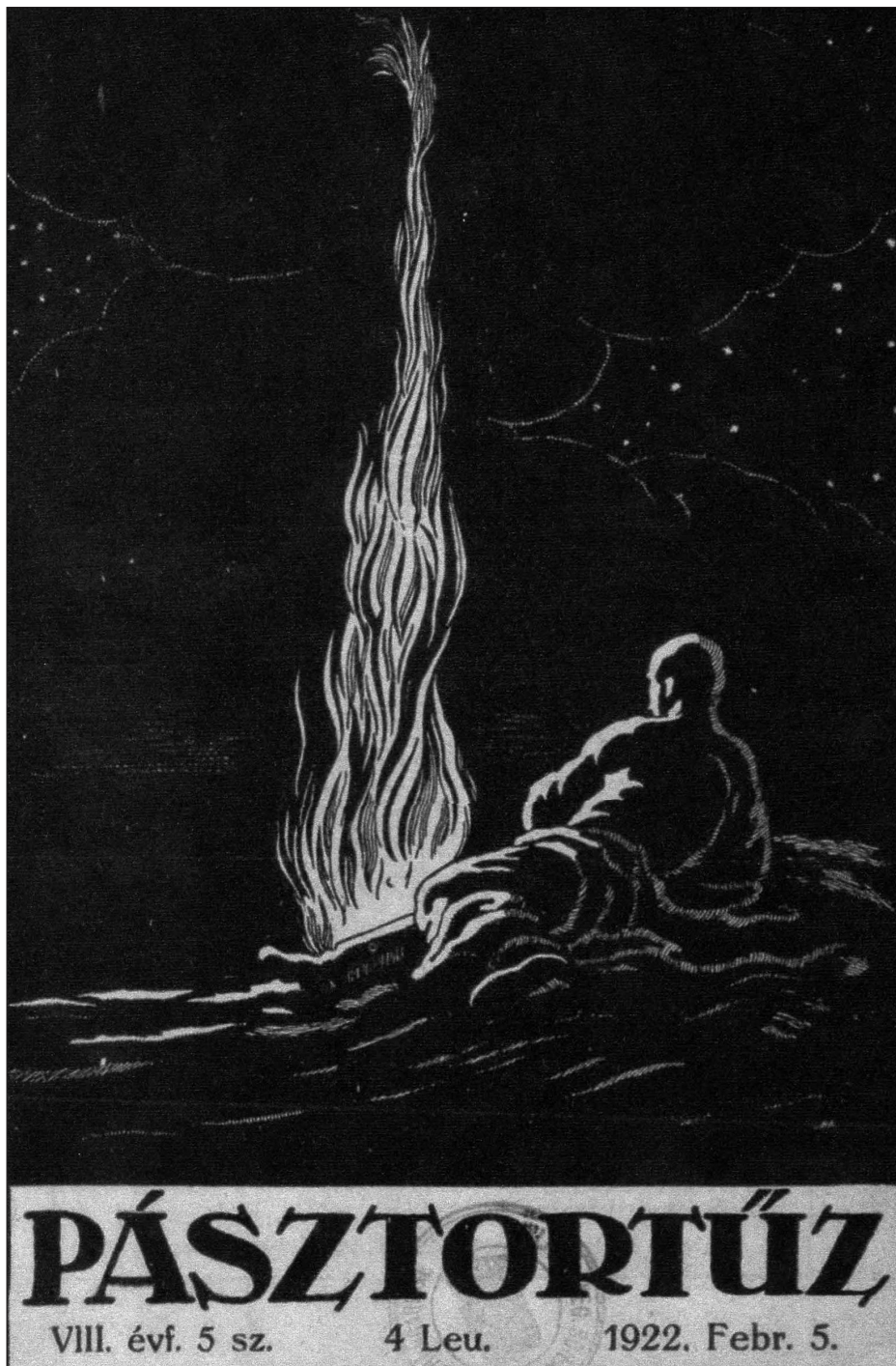
„Poétasándor: így hív engemet
S hiszi, hogy »Istennel beszélgetek«
S ő mindent titkot elmond nekem.”

A gyermek Ádám kifejlődő személyisége, gyermeki világának egyszerűsége mély hatással volt a költőre. Vita Zsigmond véleménye szerint „Reményik megpihent és felfrissült a Webb világában, Webbel együtt megtalálta a kifejezés könnyedségét, de világító erejét is.”¹⁵ És nem ok nélkül, hisz magát a költőt is annyira elbűvölte „a jó testvér kisleánya”, hogy azt tervezte, könyvet ír róla. „Ha tudná, milyen örömmel dolgozom rajta!!! (...) Ezt az egész rossz, szomorú életet elfelejtem ezalatt (...) Olyan könnyen, biztosan megy ez, Piroska, hogy nem is képzeli. Könyvet akarok írni az én kis barátomról, édes, jó testvérem kisleányáról” – adta tudtára a kisfiú édesanyjának. Végül a tervezett könyv nem készült el, helyette megszülettek viszont a Webb-versek. A versciklus huszonhárom költeményének legtöbbje csak kéziratos formában maradt fent, egy-két vers megjelent ugyan nyomtatásban is egy-egy verseskötetben (mint pl. a *Per az Akadémia*val), de önálló kötetben nem jelentek meg.¹⁶

Szócsné Szilágyi Piroska a családdal való törődés mellett képzőművészi ambícióiról sem mondott le, és könyvillusztrátori munkát is végzett. Több, elsősorban gyerekeknek szóló könyvet is illusztrált önállóan, vagy hűgával, Szilágyi Margittal együtt. Ilyen közös munkájuk például az 1922-ben napvilágot látott, a *Jövő kertje* című, Merétey Sándor által írt, gyermekeknek szóló képeskönyv, „amely nagyon jó illusztrációkkal, apró versikékkal, szórakoztatva terjesztette a gyermekek körében, de rajtuk keresztül a szülőkhöz is az egészségügyi tudnivalókat”.¹⁷ Ugyancsak Szócsné Szilágyi Piroska rajzaival találkozhattak az olvasók, akik kezükbe vették a Pallas kiadásában 1929-ben megjelent, az akkor igen népszerű ifjúsági író, Stadler Frida *Funchaltól Brüsszelig Lequeitio királyi családunk* életében című, a száműzetésben élő királyi családról szóló könyvét. A művésznő halála után, 1936-ban megjelent *A meséskönyv álmai* (szerző: Szondy György) című, a kisebb gyermekeknek szánt könyvben Szilágyi Margit illusztrációi mellett néhai Szócsné rajzai is fellelhetők.¹⁸

Könyvek illusztrálása mellett a festőművésznő plakátok, hirdetések és naptárak tervezésével, szerkesztésével is foglalkozott, amelyeket saját festményeivel, rajzaival díszített. 1928 karácsonyára ő tervezte és rajzolta a Mindenki Karácsonya mozgalom plakátját, amelyet a Fővárosi Hirdetővállalat világitó oszlopain, egész Budapesten látni lehetett.¹⁹ Az Országos Stefánia Szövetség (igazgató: Keller Lajos) által évi rendszerességgel megjelentetett *Magyar Anyák Naptára* kiadvány illusztrációi is Szócsné Szilágyi Piroska keze munkáját dicsérték.²⁰

A naptárak közül minden bizonynyal a legértékesebb a művésztárs Reményik Sándor számára saját kezűleg kivitelezett, egyedi művésznaptár volt. Az 1924-re szóló, szépen kidolgozott akvarellekkel díszített naptáralbumot, a művésznő felkérésére Reményik Sándor rokonai (édesanyja, hűga), barátai és költőtársai (Mannsberg Arvéd, Lám Béla, Makkai Sándor, Imre Ilonka, Imre Kálmán, Járosi Andor, Áprily Lajos és mások) emléksorai tették még érdekesebbé. A *Trili-Trili Kalendárium* nevet viselő naptár 1924 húsvétjára készült el, és nagyszombaton kapta kézhez a hűgánál, Saroltánál tartózkodó költő. A meglepetésről Reményik levélben számolt be édesanyjának: „Piroskával többször találkoztam már. De nem igen találtam szavakat megköszönni azt a meglepetést. Nem is lehet azt soha

PÁSZTORTÚZ

VIII. évf. 5 sz.

4 Leu.

1922. Febr. 5.

Szócsné Szilágyi Piroska grafikája a Pásztortűz borítóján

semmivel eléggé megköszönni. Egy valószínű csoda az a könyv, az a »naptár«, Feltámadás előestéjén Sáriék a szobámba tették, mikor aludni mentem, megtaláltam. Késő éjszakáig olvastam, nézegettem. Minden, ami az életemben értéket, szépséget és nagyságot, szeretetet és barátságot jelentett, egyszerre felvonult előttem egy ünnepi menetben. Az egész életemmel találkozottam. Szinte elviselhetetlenül szép és megindító volt.” Mintegy köszönetképpen minden rajz mellé Reményik egy-egy

verssel válaszolt, amelyeket „Monyókának és mindazoknak, aki őt szeretik” ajánlott.

A korabeli források szerint Szócsné Szilágyi Piroska gazdag közéleti tevékenységet is folytatott. Hithű katolikus neveltetésének következtében, nem sokkal Budapestre történt költözését követően, a Katolikus Leányok Országos Szövetségének munkájába kapcsolódott be. A Nagy Háború kitörését követően a Szövetség székházának ünnepélyes felavatásán Szócsné Szilágyi

Piroska „a hölgyközönség” által tanúsított „alázatos bátorságról” tartott előadást. A Szövetség keretein belül ő szervezte meg és irányította a művészeti szakosztályt.^{21,22}

Reményik Sándor a másik Szilágyi lányt, a szintén festőművész Margitot is ismerte és nagyra becsülte, bár kapcsolatuk távolról sem volt olyan meghitt és szoros, mint Piroskával. A Szilágyi Margit (1894–1982), családi becenevén Buskó iránti tiszteletének tanúbizonysága egy vers, amelyet a családot ért, majdnem tragikus végkimenetelű esemény kapcsán írt. Imre Mária közléséből tudjuk, hogy a „Szilágyi lányok édesapja 1930 decemberében súlyosan megbetegedett és csak Margit leányától kapott vérátömlesztéssel menthették meg az életét”. Reményik Sándor tudomást szerezve az esetről és Margit önfeláldozó cselekedetéről meghatottan írta Szócsné Szilágyi Piroskának: „Küldöm ezt a kis verset Buskónak. Add oda neki s egy meleg kézszorítást a nevében. Azt hiszem, neki több szüksége van a vigasztalásra. Azt remélem, félve, hogy jól fog esni ez neki...”²³ Az 1931. január 10-én született *Pelikán-lány* című versét, amelyet, a fiókait saját vérével tápláló pelikánt ábrázoló ősi címerre való jelképes utalással indítja, a következő bátorító szavakkal zárta:

„A cimer-képet Te megfordítottad,
A sorsot Isten fordíthatja meg.
Visszahívhatja sötét angyalát,
Itt maraszthatja még jó atyád,
Megáldva hulló, hősi véredet.
Akármilyen lesz, vigaszod ez legyen:
Ki vérét adta: az mindent adott.
E hős leány-vér derengés talán,
Nem alkonyt jelent, de virradatot.
Akármilyen lesz: ez legyen vigaszod.”

Szócsné Szilágyi Piroska emlékezete

A sikeres orvosi beavatkozás következtében a Szilágyi lányok apja szerencsésen felgyógyult betegségéből, de „Isten sötét angyala” újból meglátogatta a családot. Ezúttal az Istenben őszintén hívó Piroska lelkéért jött, és vitte magával Isten színe elé. 1931. október 28-án bekövetkezett halála előtti napokban írta: „Jövő héten lesz az operáció. Ugye fogtok imádkozni?! ... De csak így: Uram, a Te akarod teljesedjék rajtam, a Tied és ne veszítse el soha a Te legnagyobb lelki kegyelmedet, ezt a határtalan, boldog lelki békét, kapcsolatot Veled! Ha elhívnád, add, hogy lehessen a munkatársad, az eszközöd az örök-kévalóságban, sokkal inkább, mint a

Szöcsné Szilágyi Piroska. Forrás: A lámpagyújtogató

földön tudott lenni. – Az örök világosság fényeskedjék neki – után nem azt kell nekem kívánni, hogy nyugodjék békében, hanem, hogy dolgozzék békében, amennyiben a békességet és örök értékű nyugalmat tovább adni munka.” A katolikus vallású Szöcsné Szilágyi Piroska Istenhez való feltétlen ragaszkodása csodálattal töltötte el az egész életében Istent kereső Reményiket: „Ó, ha úgy tudnék hinni, ahogy Ő tudott!” (Budapest, 1933. május 27.).²⁴

A fiatalon, alkotó erejének teljében, életének 42. évében elhunyt Szöcsné Szilágyi Piroska halálhíre mélyen megrendítette Reményiket, egyszerűen képtelen volt elfogadni, hogy Piroska nincs többé. Két hónappal művésztársa távozását követően, egy havas est határsára írta, a *Festesz tovább* című néhány soros versében:

„Mártír-kezedből kihullt az ecset.
Most már Te vagy, Te magad
az Ecset.

Isten festi most: fehérrel fehérre:
Veled ezt a csodálatos telet.”

Szöcsné Szilágyi Piroskát 1931. október 30-án helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben. Az esztendő utolsó napján a temetőbe kilátogató és Piroska sírját kereső Reményik hallani vélte, mintha:

„Madárka-hangon szólna a
»halott«:

Testvérekéim, ne itt keressetek:
»Tliri-tliri«... én ép itt nem vagyok.”

(*Kerestük ketten a harmadikat*)

Az elhunyt az ő számára nem volt kevesebb, mint „jó Testvér Lélekben,

Igazságban, Művészetben”; az elvesztése okozta fájdalmat a költő sokáig nem is tudta feldolgozni, és időre volt szüksége, hogy Piroska iránti érzéseit, a drága barát emlékét versekbe tudja foglalni. Lám Béla, akinek elsőként küldte el a Piroskáról írt verseit, átérzve kedves barátja fájdalmát, ezeket a költeményeket „a te drága égi tisztaságú szerelmi lyrád”-nak nevezte. Az idézett két költeményen kívül a Piroska emlékét felelevenítő további versek (*Két mozdulat*, *Üres trónú Tündérország*, *Megjövendölt vég*, *Széthullott világod*, „*Cherchez la femme*” és mások) az Erdélyi Szépmíves Céh által 1935-ben kiadott *Romon virág* című verses kötetben kaptak helyet. Budapesten, 1933. május 27-én keltezett levelében a költő így írt ezekről a versekről: „A Piroska versek egészen fehérek. Azokban nincs kérdés, probléma, lemondás, burkolt fájdalom, mert nem volt min töprengeni, nem zavart semmi, nem volt miről lemondani és nem volt: mi felett búsulni. Kettőnk között minden olyan világos, egyszerű, nyugodt, és békességes hangulatú volt, vitathatatlanul testvéri és semmi más.”²⁵

A már említett közös barát, Mannsberg Arvéd, két évtizeddel később, 1951. április 9-i naplóbejegyzésében a következő szavakkal emlékezett vissza néhai Szöcsné Szilágyi Piroskára: „Aho-gyan visszagondolok a szelíd tekintetű, művészelkű asszonyra, alakja nőtőn nő: belenyúlik az örökkévalóságba, ahol csak az áldozatos, szolgálatkészségben és alázatban naggyá lett lelkeknek van helye. Magasabb rendű volt nála minden: Istenbe vetett hite, megértő türelme mindenki és minden iránt, a családi élet, az otthon szentélyének tisztasága, könyörtelen szigorúsága magamagával szemben, az utolsó évek súlyos betegségének megpróbáltatásai között is és az a csodálatosan kifinomult esztéticizmusa, amely mindig, mindenütt érvényesült, bármihez nyúlt is, műteremben, lakásban, konyhán, kertben egyaránt.”

Szöcsné Szilágyi Piroska egyike volt azoknak a művészeknek, akiket talán méltatlanul, de sem az erdélyi, sem az egyetemes magyar művészettörténet nemigen tartott és tart ma sem számon. Lyka Károly (1869–1965) művészettörténész, kritikus és festő is csak néhány mondatban emlékezett meg az élete delén, 42 éves korában elhunyt festőművésznőről: „Ritkán szerepelt a nyilvánosság előtt; emlékezünk néhány művére, amelyeket 1911 decemberében állított ki a Nemzeti Szalonban, az egyik egy *Kati* című olajfestmény, a

MONYÓKA MESE

Hójai Tavasz,
Borbereki Nyár,
Hűvösvölgyi Ősz,
Szócsországi Tél:
Csill, hallgassátok:
Monyóka mesél.

CSÜTÖRTÖK

H. Fülöp Jakab 1
Prot. Fülöp

PÉNTEK

H. Athanáz 2
P. Zsigmond

A Tliiri Tliiri kalendárium borítólapja. Forrás: A lámpagyújtogató

másik: *Pandora*, tollrajz, a harmadik a *Hajnal* című akvarell. Legutoljára, ha nem tévedünk, 1927-ben jelent meg egy virág-csendéletével a Nemzeti Szalomban.²⁶ Az 1935-ben megjelent *Művészeti Lexikonban* Szócsné Szilágyi Piroska neve mellett, a néhány életrajzi adaton kívül csak ezt az egy mondatot olvashatjuk: „1910-től vett részt a Múcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításain, ahol csendéleteit és figurális műveit mutatta be.”

Ha a művészettörténetbe nem is, az irodalomtörténetbe, művésztársának és barátjának, Reményik Sándornak köszönhetően mindenképpen bekerült. Erre a költő már 1923-ban ráérezett, amikor a Piroskának küldött egyik levelében ezt ígérte: „A legszerényebb emlék, amit Magának állíthatok, az, hogy magammal viszem az irodalomtörténetbe, ha ugyan kerülök valaha magam is ilyen perspektívába.” Szócsné Szilágyi Piroska emlékezetét, még a festőművész életében, szinte kötelező módon így határozta meg az utókor számára:

„Szócsné nem kerülhet másképpen az irodalomtörténetbe, avagy a kritikusok tollára, mint ami a valóságban: az én drága, önzetlen, szép és jó Testvérem Lélekben, Igazságban, Művészetben, indítóm a magasságok felé, bűvártársam a tenger fenekén, barátom és kalauzum a problémák sziklavilágában.”²⁷

Szócsné Szilágyi Piroska Reményik Sándorra gyakorolt hatásának lényege a költő felfedezettje, Sándor Judit²⁸ lírai megfogalmazásában „egyetlen szóban foglalható össze: fény! Fény a képekben, fény a szavakban, fény a lélekben. Gyémántok fénye, aranynak fénye, humor és mosolygás fénye.”

Jegyzetek

1. Csányi László: R. S., vagy a korszerűtlenség dicsérete, *Tekintet*, 1990, 3. szám, 121–127.
2. Sas Péter: Veress Elemér (1876–1959), *Művelődés*, LIX. évfolyam, 2006. március.
3. *Magyar Művészet*, 7. évfolyam, 1931, 8. szám.

4. *Pesti Hírlap*, 1915. február 15., 15. szám.
5. *Újság*, 1915. május 23., 142. szám.
6. *Magyarország*, 1915. november 16., 119. szám.
7. *Erdélyi Szemle*, 1920. június 20., 25. szám.
8. Kántor Lajos: Malomkövek között, *Kortárs*, 2000. július–december, 44. évf., 12. szám.
9. Uo.
10. Imre Mária: A Reményik vers háttere, *Diakónia – Evangélikus Szemle*, 1984, 1. szám.
11. *Ellenzék*, 1922. augusztus 30., 43. évf., 194. szám.
12. Kántor Lajos: Malomkövek között, *Kortárs*, 2000. július–december, 44. évf., 12. szám.
13. Uo.
14. *Amerikai Magyar Népszava*, 1980. április 4.
15. Vita Zsigmond: Reményik Sándor Webb-versei, *Látó*, 1990, 1. évf.
16. Vita Zsigmond: Reményik Sándor kiadatlan versei. *Családi Tükör*, 1990. július 1., 7. szám
17. *Népszava*, 1922. június 17., 135. szám. (50. évf.)
18. *Nemzeti Újság*, 1929. december 29., 296. szám. (11. évf.)
19. *Nemzeti Újság*, 1929. január 4., 3. szám. (11. évf.)
20. *Nemzeti Újság*, 1929. szeptember 12., 206. szám. (11. évf.)
21. *Budapesti Hírlap*, 1914. május 19., 117. szám.
22. *Budapesti Hírlap*, 1914. november 19., 291. szám.
23. *Új Ember*, 1982. június 20., 25. szám. (38. évf.)
24. Sáfrán Györgyi: Reményik Sándor sorsvállaló magánya, *Délvidéki Szemle*, forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/19162/1/delvideki_szemle_001_361-372.pdf
25. Uo.
26. *Magyar Művészet*, 7. évfolyam, 1931, 8. szám.
27. Kántor Lajos: Malomkövek között, *Kortárs*, 2000. július–december, 44. évf., 12. szám.
28. Dr. Sövényházy Ferencné Sándor Judit (Kolozsvár, 1920. február 6. – Szeged, 2003. január 6.) költő, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.

Könyvészet

- Hantz-Lám Irén: *A lámpagyújtogató*, Stúdió Könyvkiadó, Kolozsvár, 2007.
- Szalkai Sándor Imréné: *Transzcendencia és küldetésstudat, mint egyéni és kollektív identitásképző eszmények Reményik Sándor költészetében*, doktori (PhD) értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2019.
- Böloni Domokos: Reményik Sándor és Borberek, *Népújság*, 2010. november 27.
- Reményik Sándor összes versei, I–II. kötet, Auktor könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Reményik Sándor: *Erdélyi március/Álmodsz-e róla?*, Orpheus kiadó Kft., Budapest, 1990.

Borbély Éva |

Utazás távoli századok konyháiban

I dőbeli gasztronómiai utazásunk nem kronológiai sorrendben fog történni. A 19. században született sorok indítanak útra, onnan visszalépünk a 16. századi fejedelmek udvarába, ahol megnézzük, milyen alapanyagokkal, főzési technikákkal dolgoztak az akkori szakácsmesterek. Ebből a világból majd nagyot dobbantva ugrunk, nem csupán időben, hanem egy teljesen más társadalmi osztály, a száz évvel ezelőtti földműves réteg konyhájába. Onnan jutunk el majd a mai, modern konyhák főzésvilágába.

Gondolatok a 19. századból

Báró Radvánszky Béla 1893-ban megjelent *Régi Magyar Szakácskönyvek* gyűjteményében a következőket írta: „Nemzetünk benső élete ismeretének egy fontos részét képezi a régi magyar konyha

állapota. Méltán érdekelhet bennünket, hogy őseink hogyan étkeztek, mit ettek, miként főzték az ételeket, mennyire volt nálunk kifejlődve az elmúlt századok szakácsművészete, minő múltra támaszkodott az e század első felében még híres magyar konyha.”¹

E sorok közel két évszázada íródtak, és ma is elmondhatjuk, hogy semmit sem veszítettek érvényességükből. Ha tudni akarjuk, kik vagyunk, meg kell ismernünk elődjaink életét, sorsát, történelmét, de ha sikerül betekintést nyerünk a régi idők étkezési szokásaiba, tisztább képet kaphatunk múltunkról, jobban megértve általa jelenünket. Amint a zene, a tánc, úgy a gasztronómia is kultúránk szerves része. Életünk egyre több területén térünk vissza a gyökereinkhez, miért ne tennénk ezt a gasztronómia kérdéskörével is?

Hogy a korai időkben mennyire fejlett volt a magyar konyha, onnan látjuk, hogy az előzőekben említett gyűjtemény előszavában B. Radvánszky Béla fontosnak tartotta megemlíteni, hogy a már 17. század második felében megjelentek más nemzetektől (német és francia) származó főzési eljárások², és ez a korábbi időszakra nem volt jellemző. Felmerült tehát az igény arra, hogy a szakácsmesterek idegen nemzetek szakembereitől különböző konyhai fortélyokat tanuljanak el, esetleg saját nemzetük ízlésére formálják azokat. A tanulási vágy, a főzési technikák fejlesztése reálisan jelen volt már abban a korban.

B. Radvánszky Béla három részből álló gyűjteményének második darabjára szeretnék a továbbiakban reflektálni. Az első rész egy 15. századi, német nyelven írt feljegyzés töredéke *Néhány magyar és cseh étel főzésének művészete* címmel. Ez a fennmaradt szöveg a magyar konyha 15. századi rendkívüli fejlettségének és jó hírének egyértelmű bizonyítéka. Már abban az időben

Hentesbolt a 19. század végén. Forrás: szmo.hu

A karalábé levelei háromszor több vitamint tartalmaznak, mint a növény gumója. Borbély Éva felvétele

fontosnak tartották lejegyezni a magyar ételkészítés művészetét, hogy más nemzetek tanulságára válják. A második darab, és egyben az, amellyel most kicsit bővebben foglalkozni fogunk, nem más, mint egy erdélyi fejedelmi udvari szakácskönyv a 16. század végéről. A harmadik pedig egy étlap az 1603-as év januárjából.

16. századi erdélyi fejedelem konyhája

E hármaskönyv legértékesebb darabjával, a 16. századi szakácskönyvvel foglalkozunk most részletesebben. Vélhetően ez a legrégebbi ismert magyar, egységes szakácskönyv. A kézirat címlapja hiányzik, ezért a mű pontos címét és szerzőjének nevét nem ismerjük, azonban az írás bevezetőjéből következtetni lehet arra, hogy a címe *Szakács Tudomány* lehetett. Kiderül, hogy mindez egy magyar ember munkája, mivel több ízben tesz említést arról, hogy „ezzel mi magyarok nem igen élünk, de egyéb nemzet gyakran”, továbbá az, hogy nem fordításról, hanem egy magyar nyelven megírt alkotásról van szó. A szövegben konkrét utalás történik arra, hogy szerzője erdélyi magyar ember: „mi erdélyiek nem igen élünk vele, hogy ludat főzzünk riskásával, az szász nemzetek itt is követik azt az eledelt, azonképen a szomszédországbeliek is.”²³ Egyértelmű tehát, hogy a könyv szerzője szakács volt, és arra is kapunk választ, hogy mesteriségét hol gyakorolta. Megtudjuk, hogy nagy udvartartásban szolgált, külön

utasításokat adott arra vonatkozóan, hogy miként kell a fejedelem számára főzni, hogyan kell neki tálalni: „a tikmonyból⁴ való híg rántottát sültve fejedelemnek ezüst tálban kell készíteni, és abban is kell fel is adni⁵.”⁶ Kiderül tehát, hogy nem csupán az étel minősége volt fontos az úri étkezések alkalmával, hanem az is, ahogyan az ételt tálalták. A részletekre már akkor nagyon odafigyeltek.

Több helyen utal a szerző arra, hogy Erdélyben élő magyar ember volt, tehát erdélyi fejedelem udvari főszakácsmestere lehetett. Figyelembe véve a kort, amelyben élt, gyanítható, hogy Báthory Kristóf és Báthory Zsigmond szolgálatában állhatott. De az sem kizárt, hogy Báthory István vagy János Zsigmond udvarában is főzött.

A *Szakács Tudomány* című könyvét a 16. század vége fele, idősebb korában írhatta, amolyan tankönyvnek szánva, tanácsokat adva a nála tapasztalatlanabb, fiatalabb korabeli szakácsmestereknek. Az egyik ma is érvényes konyhai alapigazságot eképpen fogalmazta meg: „Mikor reggel felkelsz, elsőben Istenedet dicsérsz, azután szépen megmosdódd, tiszta fazekadat szépen megöblítsd. Ha tehénhúst akarsz főzni, azt három vízben szépen felmossad⁷, mingyárást sőt vess reá, de sokat ne vess, jobb, hogy kétszer, avagy háromszor vess, hogy nem mint egyszer sokat találnál vetni; mert ha egyszer sokat vetsz bele, abból jól tudod, hogy semmit vissza ki nem vehetsz.”⁸ Óvva inti tapasztalatlanabb társait arra, hogy csak apránként sózzák az ételt, mert ha túlsózzák, azt már nehéz helyrehozni.

A szakácskönyv részletes betekintést nyújt a korabeli uraságok, fejedelmek étkezési szokásaiba, illetve tiszta képet kap az utókor arról is, hogy milyen alapanyagokból főztek ennek a társadalmi rétegnek, milyen fűszereket használtak. Mai, 21. századi szemmel nézve elmondhatjuk, hogy a húsnevműek, halak sokféle elkészítési módját gyakorolták. Többféle, vadon termő, fogyasztható gombát is ismertek és használtak az étkezésekhez, szám szerint 20féle gomba szerepel a szakácskönyvben. Találkozunk többek között pisztricz gombával, cseperké-vel, szömöröcsök és kenyérgombával, úr gombával⁹. Nem hagyhatom ki a következőt, mai szemmel olvasva, mosolykeltő étel nevet: „Bába seggű gomba fekete lével”¹⁰. Nem tudjuk milyen gombát illettek ezzel a névvel, azt viszont igen, hogy az imént említett szömöröcsök nem az a gomba, amit ma erdei szömögcsögnek nevezünk. Dr. Dravec Tibor, a Magyar Mikológiai Társaság néhai tagja 2010-ben megjelent írásában¹¹ jelezte, hogy a ma kucsomagombaként ismert gombát hívták akkor szömöröcsöknek. A gomba elkészítésének módja is tisztán mutatja, hogy nem a mai erdei szömöröcsögről lehetett szó, mivel ezt a gombát megjelenési formájából adódóan nem lehet a szakácskönyvben leírt módon elkészíteni.¹² A gombákat akkoriban leginkább olajban, zsírban sütötték, főzték, párolták, vagy rántottába téve fogyasztották.

A 16. századi szakácsmesterek sütöttek fánkokat, béleseket, réteseket. Tésztaféléket is gyúrtak, kedvelték a tejes ételeket, kásákat.

A megosztási arányokat szem előtt tartva arra következtethetünk, hogy a gazdag társadalmi réteg asztalán az alapfogásokat a húsfélék és halak jelentették, hiszen közel 30 halféle szerepel a szakácskönyvben. De a mai kolozsvári lakos számára még mindig különlegességnek számító habaricizát¹³, rákot, és csigát is feltalálták. A közkedvelt marha-, sertés-, szárnyas- és vadhúson kívül fogyasztottak „apró madárkák”-at, azaz verebet, pintyet, cinegét, tengelicét, rigót. Terítékre kerültek a mai asztalokon is helyüket megálló saláták. Készítettek többek között kapornya¹⁴, komló hegy¹⁵, cikória, keserű

Karalábéleveles és árpakásás finomság feltáalva. Borbély Éva felvétele

lapu¹⁶, roponcz¹⁷, galambhegy, répa csira, bolyka¹⁸, nyers káposzta, valamint koró salátát.

A 16. századi szakácmesterek sütöttek fánkokat, béleseket, réteseket. Tésztaféléket is gyúrtak, kedvelték a tejes ételeket, kásákat. A mai ember számára megszokott levesek még nem kerültek terítékre, főztek ugyan különböző „lé”-ket, de a gyűjteményben előforduló gyakoriságuk arra enged következtetni, hogy nem voltak túlságosan népszerűek. A húsfélék és halak mellé különféle, ún. sásákat, azaz szószókat szolgáltak fel.

Sokféleképpen készítették el, használták fel a tojást, a friss túróból is különböző fogásokat készítettek. A hüvelyesek közül a bab és a zöldborsó jelenik meg több recepttel, de ételeikhez használtak lencsét is. Kásaféléket is fogyasztottak rizsből, kölesből készítve. Megtudjuk, hogy a 16. századi erdélyi uraknak, fejedelmeknek felszolgáltak osztrigát, valamint, hogy bőjtös napokon kedvelt eledel volt a diós laska¹⁹.

Kedvelték a gyümölcsből készített ételeket, aszalt gyümölcsöket (szilvát, meggyet főztek), almából tortát, fánkot és kását is készítették. Ismerték a piszkóta és a marcipán elkészítési módját, főztek körtével, szilvával, birsalmával, de készítették tortát eperrel, meggyel, fügével és akár (sárga)dinnyével is. Mindez azt igazolja, hogy a 16. században fejlett főzéstudással rendelkeztek a korabeli szakácmesterek, gazdag alapanyagkészletet használtak, és széleskörű elkészítési technikákkal éltek: főztek, pirítottak, sütöttek, rántottak, abáltak.

Természetesen mindez a leggazdagabb társadalmi réteg terített asztaláról

ad korhű képet számunkra. Megtudjuk, hogy milyen ételeket fogyasztottak az urak, a fejedelmek, az ország előljárói húsevő vagy bőjtös napokon. De még arra is történik utalás több ízben, hogy milyen ételeket készítettek számunkra, amikor gyengélkedtek, betegek voltak: „Ha beteges fejedelmed, vagy egyéb renden levő urad vagy, ha doctor vagy, mellette, mondom, hogy borragót főzz meg neki, így főzzed. Az borragót tisztásd s mosd meg szépen, mint az káposztát szoktad, meleg vízben megmosd s facsard ki, egy kicsiny csuporban főzz tehénhúst vagy borjuhúst. Mikor féligre megfőtt volna az hús s az borragót is tedd bele, szerecsenyvirágot is vessz bele, megeczetesd s bordoljad is kicsenné. Mindazáltal az doctortól is megkérdezd, mint kell csinálni, ha tudod is, nem szemérem tanulni.”²⁰

Ez a marhahúsos borragó²¹ főzelék-recept is jól mutatja, hogy a tapasztaltabb, érett korú szakácmester tanácsai lettek leírva a fiatalabb nemzedéknek tanulságul, intve a fiatalabbakat arra, hogy az orvost is meg kell kérdezni arról, hogyan kell elkészíteni az ételt beteg ember számára, és hogy tanulni sohasem szégyen. Állíthatjuk tehát, hogy a mű nevelő szándékkal is íródott.

Konyhai trükkökre is találunk példát, pontosabban arról, hogyan pótoltak egy hiányzó hozzávalót. A *Báránynya csinált malacz* nevű recept ezt jól mutatja: „Ha az urad kívánja, hogy báránt sufával²² főznél, báránynak szerez nem tehetnéd, az uradnak kedvét kerestess mindjárt egy malaczot, de azt meg ne mutasd minden tudatlan szakácsnak. Az malaczot, az mint szokták mellestzeni, meghallottad: de

fejét és lábait megnyúzzad, az bürét meghagyjad, az húsát pedig rakd fel, mint szintén egy gyermekded bárányhúst. (...) Mikor ideje eljű, hogy feladjad, értesd meg az tüznél, hogy meg ne sugorodjék, meg ha kövér tehénhúsod vagy, annak az kövérben végy az sufára, s annál jobb ézü lészen, annál szebb, mennél habosabb. Az húsát szépen tálban rakjad. S úgy adjad jó módjával reája az sufát.”²³ Láthatjuk, hogy bárányhús híján malachúst használt a szakács, ugyanúgy készítve el az ételt, ahogyan azt a bárányhússal tenné. A jellegzetes bárányízt pedig a marhafaggyú használatával próbálta megadni.

A korabeli módos emberek étkezési szokásairól tehát sok mindent megtudunk. Arról viszont nem esik szó a szakácskönyvben, hogy a kevésbé tehető, szegény társadalmi réteg milyen ételekkel élt abban az időben. Erről a feljegyzések nem szólnak. Mai kifejezéssel élve, a könyvnek más volt a célközönsége. Azt mindenképpen biztosra mondhatjuk, hogy a hétköznapi ember asztala közel sem volt ilyen gazdagon terítve.

...húsféléket nem ettek minden nap, leginkább csak hét végén és ünnepnapokon engedhették meg maguknak, hogy húsos ételt készítsenek.

A 20. századi székely földműveskonyha

Pár évszázadot átugorva, a Gyergyóimmedencében fekvő Gyergyóremete a gasztronómiai utazásunk következő helyszíne, ahol megpróbáljuk felidézni, hogy mit főztek, milyen ételeket ettek a vidéki környezetben élő, kevésbé módos emberek a közelmúltban, úgy 100 évvel ezelőtt. Elmesélésekből kiderül, húsféléket nem ettek minden nap, leginkább csak hét végén és ünnepnapokon engedhették meg maguknak, hogy húsos ételt készítsenek. Jó esetben a levesekbe jutott némi füstölt hús. Zöldségekből is csak azt fogyaszthatták, amit saját kertjükben megtermeltek. Ezért télen csak olyan zöldségekből főztek, amelyeket hűvös helyen, de a fagytól megóvva tárolni tudtak, vagy befőtt formájában télire eltettek. A decemberben levágott és feldolgozott sertésből nyerték a húst,

Szobabelső a gyergyóretemei tájházban. Szócs Levente felvétele

melyet sózással, füstöléssel, majd szárítással tartósítottak. A kolbászt és szalonnát is füstölték, télen a padláson, az idő melegedésével pedig hűvös kamrába akasztva tárolták. Ez a tartósítási mód lehetővé tette, hogy tavaszig ezzel élni tudjanak. Olykor tyúkot, kakast esetleg kappant is vágtak, melyet frissen fogyasztottak el.

A sózást, a füstölést, a szárítást, mint a hús tartósítási módját már a 16. században jól ismerték. A korábban említett szakácskönyvben szép leírását találjuk meg ennek az eljárásnak. A korabeli szakácsmester a következőképpen jegyezte le: „Ha azt akarod, hogy sokáig álljon, igen szépen felsziúljad, azt erős forró vízben hányjad, abban egy kevéssé hadd álljon, mikor gondold, hogy immár az vérit kivonta, de az vizet meg ne forrázzad, azt hányjad ki tiszta asztalra, megvárjad, hogy az vize kiszivározzék, azután sózd meg. Annak utána harmadnapig had álljon az sóban, harmadnap mulván az füstre rakjad. Az melegen is megszáraszthatod, ha füst nem lesz.”²⁴ Megállapíthatjuk, hogy három évszázados távlatban az eljárás alig változott valamit. Élelmiszereink tartósításában és feldolgozásában nagy áttörést hozott az elektromos áram és a segítségével működtetett eszközök megjelenése. A hűtőszekrény és a mélyfagyasztó létezése előtt az élelmiszertartósítási eljárások alig változtak valamit.

Visszakanyarodva a közelmúlt székely falujába megállapíthatjuk, hogy hétköznapokon gyakran került füstölt hússal készült leves az asztalra. A sóval és füstöléssel tartósított hús nagyon kiszáradt, ezért levesekben lehetett

igazán jól felhasználni. A lédús ételben a hús megpuhult, és a füstös jelleg finom ízt adott az ennivalónak. A kevésbé módos családoknál akkoriban az egyfogásos ebéd volt jellemző. Ez általában levesből állt, amelyet kenyérral fogyasztottak, hogy elegendő energiát biztosítson a mezőn dolgozó, fizikai munkát végző ember számára.

Mai emberként sokkal kevésbé figyelünk arra, hogy a beszerzett élelmiszerek hány százalékát fogyasztjuk el. Sokkal pazarlóbb életmódot folytatunk.

Friss zöldségekhez csak tavasszal jutottak. Tekintettel arra, hogy ezen a vidéken a tavasz is későre érkezett meg, a zöldségek igen nagy becsben álltak. Ezeknek is minden részét igyekeztek felhasználni, akárcsak levágott állatainak. Régen az élelmiszerekkel sokkal gazdaságosabban bántak. És természetesen minden vidéken elsősorban olyan élelmiszereket fogyasztottak, amelyeket saját házuk táján elő tudtak állítani, meg tudtak termelni. Még nagyobb becsben álltak azok a zöldségek gyümölcsök, amelyek az adott vidéken nem, vagy csak nagyon nehezen tudtak megtermesztetni. A Gyergyói-medencére jellemző hűvös éghajlati viszonyok nem kedveztek a gyümölcsstermesztésnek, ezért a más

vidékeken könnyen megtermő hétköznapi alma itt igen nagy becsben állt, különös értéknek számított. Próbálkoztak ugyan a gazdák gyümölcsstermesztéssel, a kertekben volt pár alma- és szilvaifa, de az éghajlati viszonyok a kiváló minőségű gyümölcsök előállítását nem tették lehetővé. A burgonya kedvelte az ottani klímát, abból termett bőven, így azt nem tartották akkora becsben, mint mondjuk a Mezőségen vagy az ország déli részein megtermett és odaszállított gyümölcsöket, zöldségeket. Pár száz kilométeres körzeten belül is elég nagy eltérések lehettek, ami egy adott élelmiszer fogyasztását és annak értékelését, megbecsülését illette. Azonban a helyben megtermesztett, előállított hozzávalókat sem kótyavetyélték el. Hogyha valamilyen élelmiszert emberi fogyasztásra nem tartottak alkalmasnak, akkor azt az állatoknak adták. Mai emberként sokkal kevésbé figyelünk arra, hogy a beszerzett élelmiszerek hány százalékát fogyasztjuk el. Sokkal pazarlóbb életmódot folytatunk.

Az idők emlékeznék még arra, hogy akár egy évszázaddal ezelőtt milyen élelmiszerek, ételek kerültek az asztalra. Az egyszerű emberek sokkal kevesebb hozzávalót használtak egy ételhez, mint tesszük mi manapság, és amint arról korábban már szó volt, az alapanyagok minden részét igyekeztek felhasználni. Gyergyóretemen élő idősebb nemzedék tagjai meséltek arról, milyen ételeket készítettek régebben, amelyek ma már feledésbe merültek.²⁵ Így került szóba egy étel, amelyhez valóban csak pár hozzávaló szükséges: hagyma, szalonna, árpagyöngy és karalábélevél. Beszereztem a hozzávalókat, és három újabb összetevővel kiegészítve, felidézve az elmúlt idők ízeit, elkészítettem az alábbi fogást.

Elfeledett fogás a 21. század terített asztalán

Az árpa egyik legősibb gabonafélének, fogyasztása már a középkorban elterjedt volt. A 16–18. században valamennyi társadalmi rétegnél élelmiszerrül szolgált. Az árpakása játékony hatásáról ma is olvashatunk, de ennek ellenére fogyasztása eléggé háttérbe szorult. Pedig íze finom, és sok tulajdonsága van, amely hasznos az emberi szervezet számára. A legfontosabbak közül megemlíthetjük, hogy méregtelenít, magas az ásványi anyag tartalma, erősíti a csontrendszert, a gabonák közül legmagasabb

BÁBA SEGGŰ GOMBA FEKETE LÉVEL

Kemenczében meg kell aszalni, ki kell mosni, mikor főzni akarsz benne, tiszta vízben főzted, vörös hagymát kell reá vágni, eczetezd, borsold, szekfüvezd meg. Az ki savanyún akarja, szekfüves lével is jó. Ez megfeketedik, sűrű is lesz, mikor feladod, meleg legyen.

Részlet B. Radvánszky Béla Régi magyar szakácskönyvek című gyűjteményéből

a vitamintartalma, nagyon jó a glikémiás indexe és terhelése, ezért cukorbetegség is mértékkel fogyaszthatják.²⁶ A karalábé a káposztafélék családjába tartozik, így a levele is fogyasztható. Manapság ritkán találunk példát rá, hogy ennek a zöldségnek a levelét is felhasználják, leginkább azt látjuk, hogy már a boltban, a zöldségesnél letépi a levelét, haza sem viszik a vásárlók. Pedig a levelek sokkal gazdagabbak tápanyagban, háromszor annyi vitamin van bennük, mint a zöldség gumójában. Teljes egészében hasznos zöldség tehát, próbáljuk meg minden részét felhasználni.

Az egykoron gyakran elkészített, felmenőim által elmesélt receptet, párom hozzávalóval kiegészítve megfőztem, és örömmel mondhatom, hogy igazán finom és tápláló fogás lett a végeredmény. Az eredeti receptben felhasznált hozzávalókat piros kápia paprikával, cukkinivel, főzőtejszínnel és kevés sajtjal bővítettem, de ezeket leszámítva minden a régi recept szerint készült.

Csak ajánlani tudom ezt az ételt, egészséges, finom és tápláló. Íme a hozzávalók:

Karalábéleveles és árpakásos rakott tál

Hozzávalók

1 nagy fej hagyma
1 nagyobb piros kápia paprika
250 g árpagyöngy
3-4 karalábé levele
150 g császárszalonna
¼ kk szárított csombord
½ kk szárított kapor
só, bors
200 ml főzőtejszín
100 g reszelt sajt, lehet ez egy darab maradék sajt, ami kéznél van

Elkészítés:

Egy nagyobb fazékba vizet teszek, enyhén megsózom és felteszem az árpakását főni. Közben a szalonnát,

a hagymát és a paprikát apró kockákra vágom. Egy kisebb edényben kevés olajjal együtt megpirítom a császárszalonnát. Amikor a zsírjából is kiengedett, és enyhén megpirult, ráteszem a hagymát, a paprikát, és puhára párolom. Ha ezzel kész vagyok, leveszem a tűzről. Ellenőrzöm az árpakását, és leszűröm, ha puhára főtt.

A karalábélevelet jól megmosom, s levágom róla a kemény szárát. Egy nagy fazékban vizet forralok, és egy-két percre a lobogó vízbe dobom, majd kiviszem, s jéghideg vizet öntök rá. Ezt az eljárást a mai konyhaművészet blansírozásnak hívja, nem valószínű, hogy elődeink ezt ismerték, és használták. Azért használtam ezt a módszert, hogy a karalábélevelét szép zöld színét megőrizzem, s vitaminarzenáljának veszítését minimálisra csökkentsem. Miatán kivettem a vízből, jól lecsepegettem, és vékony csíkokra vágom. Eddig nagy

A karalábélevelek sokkal gazdagabbak tápanyagban, háromszor annyi vitamin van bennük, mint a zöldség gumójában.

valószínűséggel puhára fő az árpakása, így leszűröm.

Egy tűzálló edény alját beolajozom, beleteszem a megfőtt árpakása felét, és elegyengetem. Megsózom. Erre szórom a szalonnát, hagymát, paprikás keveréket, ízlés szerint borsozom. Következő réteggé teszem a csíkokra felvágott élénkzöld karalábélevelet, rászórom a szárított zöldfűszereket (ha van kéznél friss csombor vagy kapor, az még jobb), majd befedem a maradék főtt árpakásával, és ízlés szerint megsózom. Egyenletesen ráöntöm a főzőtejszínt, próbálok mindenhova juttatni belőle, majd megszórom a tetejét reszelt sajtjal. Sütőbe teszem, és 160 fokra melegítve 20-30 percig sütöm, addig, míg a sajt a tetején

megpirul. Kiveszem a sütőből, s 10-15 percig pihentetem, hogy az ízek jól összeérjenek, és picit megdermedjen. Így könnyebben szeletelhető lesz.

Ez a kipróbált fogás bizonyítja, hogy a régen használt alapanyagokból, enyhén változtatva és igazodva a kor igényeihez, lehet egészséges finomságot készíteni. Itt az ideje kissé visszakanyarodnunk a múltba, és felelevenítenünk elődjaink szokásait, ételait, kiemelve mindazt, ami hasznos a 21. századi ember számára.

Jegyzetek

- 1 B. Radvánszky Béla: *Régi magyar szakácskönyvek*, Budapest, 1893. 4. o. (A továbbiakban B. Radvánszky)
- 2 B. Radvánszky, 5. o.
- 3 B. Radvánszky, 106. o.
- 4 Tyútktojásból.
- 5 Tálalni.
- 6 B. Radvánszky, 14. o.
- 7 Átmossaad.
- 8 B. Radvánszky Béla, 36. o.
- 9 Vélhetően az ízletes vargányát hívták így.
- 10 Saját feltételezésem szerint a barna érdestinóru lehetett, elkészítéskor ennek húsa megfeketedik. A leírt recept szerint kemencében szárított, később hagymával és fűszerekkel összedolgozott gombaételről van szó.
- 11 Dr. Dravec Tibor: *Gombaételek régi magyar szakácskönyvekben*, XVI-XIX. sz., <http://www.zge.hu/dokumentumok/gombaetelek.pdf>
- 12 A szakácskönyvben a szömöröcsök gombát olajban sütik. A ma szömöröcsöggé ismert gombának a kifejlett példányai emberi fogyasztásra alkalmatlanok, nyálkásak és vadítóan bűzösek. Csupán a földből alig kilátszó, ún. boszorkánytojások fogyaszthatók, de ezeknek is csak a belseje. Főzés után a külső, rettentően nyálkás réteg eltávolítandó.
- 13 Tengeri polip.
- 14 Kapri.
- 15 Komló.
- 16 Bojtorján.
- 17 Raponcharangvirág; már a középkorban természetették, répaszerű gyökerét fogyasztották; levele frissítő, étvágygerjesztő hatású.
- 18 Nem sikerült beazonosítani.
- 19 Diós tészta.
- 20 B. Radvánszky, 273. o.
- 21 Borágófélék családjába tartozó fűszernövény; a spenóthoz hasonlóan főzeléket lehet belőle készíteni, ehető virágjait ételek díszítéséhez.
- 22 Tejből vagy borból készített savanyú leves.
- 23 B. Radvánszky, 97-98. o.
- 24 B. Radvánszky, 42-43. o.
- 25 Borbély-Bartis Anna, született Szabó Anna.
- 26 Dr. Lőrinczi Krisztina diabetológus szakorvos.

Sántha Imre Géza

Lósorsok

– Gondolatok az Incitato művészta­bor kiállítása kapcsán –

A ló önmagában nemes tartású, kiállítású lény, mérvadó esztétikai tartalmakat tetszetősen megragadó forma- és látványelemeket visel magán...

Sz

ékelyföld egyik jellegzetes képzőművészeti alkotóműhelyének záróeseménye, az Incitato-művészta­bor kiállítása rangos ünnepe „Háromszék Párisának”, Kézdivásárhelynek. Az 1990-es évek elején önállósuló, új lendületet vett felső-háromszéki lovas kultúra, a ló szeretetének, megbecsülésének kibontakozása tartalommal telítődött azáltal, hogy vizualitás művészetének lelkületével társult.

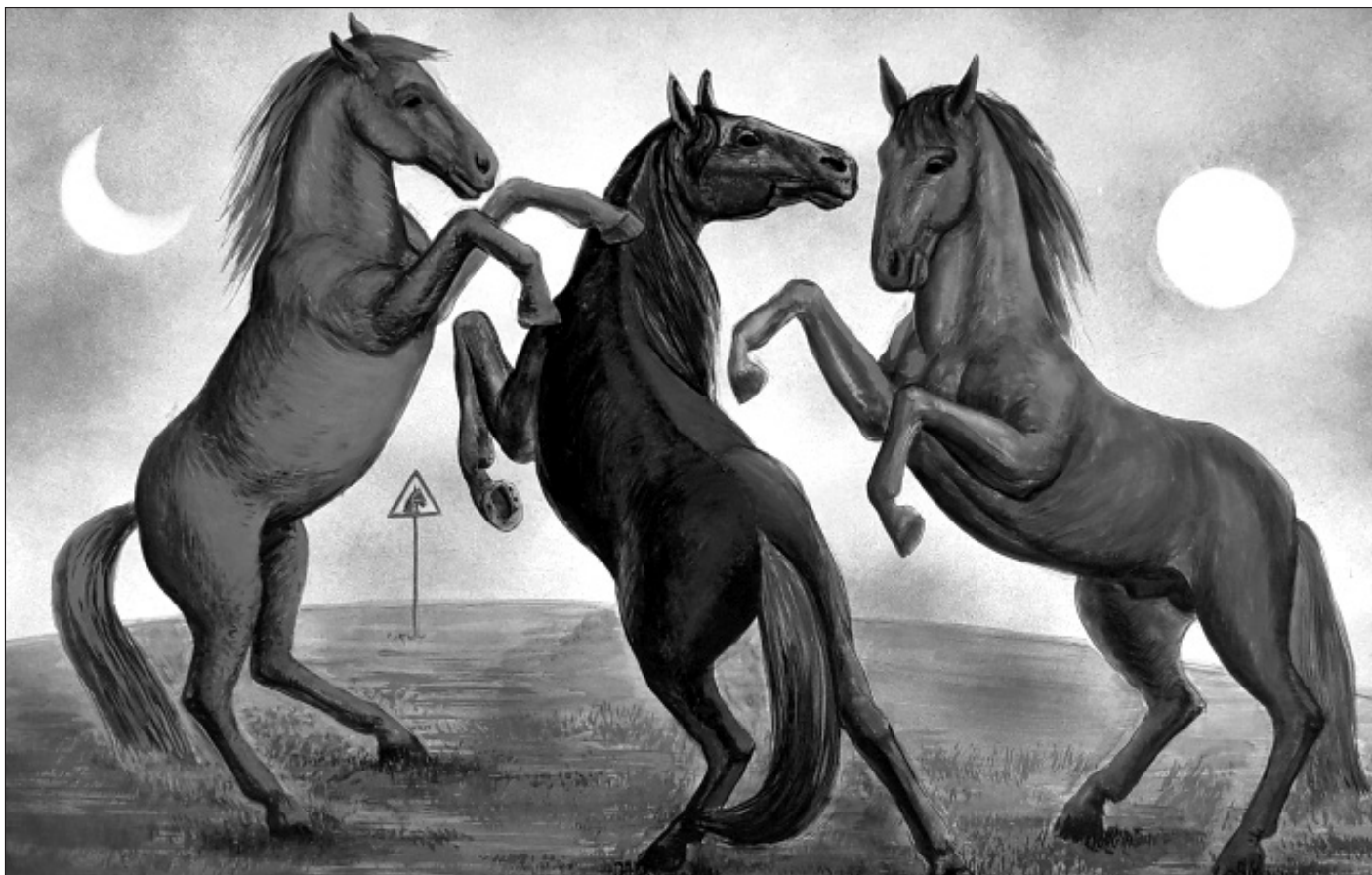
A ló önmagában nemes tartású, kiállítású lény, mérvadó esztétikai tartalmakat tetszetősen megragadó forma- és látványelemeket visel magán, mégis, a lovas kultúra itteni kibontakoztatói – jelesen néhai Tóth Ferenc – arra is gondot fordítottak, hogy a képzőművészetet, a szépséget leképző alkotói folyamatokat társítsák ehhez. Nem azért, hogy a művészet úgymond túlmagyarázza vagy túlszárnyalja a lovak ideális szépségeszményét, hanem azért, hogy az egyéni művészi meglátások, a lóhoz való új és érzékeny lelkületek képi megfogalmazásával gazdagabbá tegye a lovas kultúrát. Aki alkotóművészként a lovak eleganciájából, önzetlenül nemes gesztusaiból merítkezik, az más művészeti megnyilatkozásaiban is hasonló méltóságteljes dolgokat

tár fel. Érzékenyebb lelkületűvé válik, aki a természet alkotta formákhoz, így a lovak tökéletességet sugalló megjelenéséhez is közvetlen közelségbe kerül, elméláz ezek testi és szellemi előkelőségén, méltóságán. Ez történt az Incitato szignója alatt 1993 júliusa óta minden nyáron erre a vidékre összesereglett és végül alkotásaikat e múzeum falai között gondosan kiállító művészekkel.

Az előkelőséget sugalló fajról Székely János író így vélekedett: „A ló (...) érti a kérdést, legalábbis érzelmi töltetében nagyon jól érzi, s ha beszélni tudna, felelné is rá, csak hogy mindhalálig némaságra ítéltetett. Nem szabad, nem lehet semmit mondania, csak a létével kommunikálhat.” Vagyis ez a ló sorsa. Másképp beszélni, nem szavakkal. Eltérő jellemző ez a néha a teremtés koronájaként emlegetett alkotó emberétől: másképp kommunikál, más, sokszor rejtettnek tűnő módszerrel szólítja meg, hívja magához a hozzá alázatosan, kölcsönösségen alapuló tisztelettel közeledőket. A létével, a mozgásával társalog, tud megértő, együtt lélegző társ lenni, vagy éppen dölyfös haragját mutatja ki, ha tapintatlan, erőltetett, fölényeskedő, offenzív magatartást érez. Képes elfogadni a körültekintő, jó szándékú

Az idei Incitato-tárlat megnyitója Kézdivásárhelyen

Csutak Levente: Lóvita

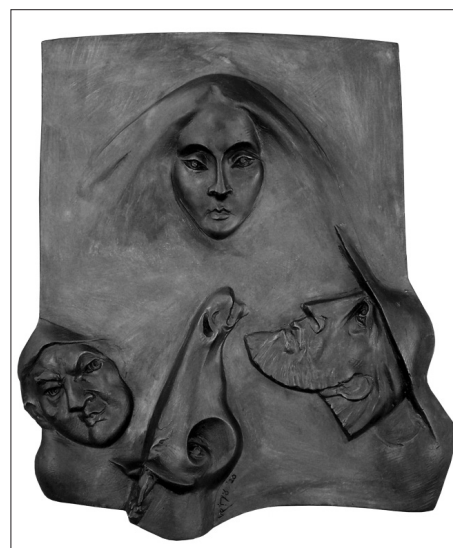
emberi közeledést, alávetni magát a rászabott nemes feladatoknak (igavonás, sport). Szavak és gesztusok nélkül is magához vonzza a vele együtt mozogni kívánó, együtt örülő lovas lényét, irányítását, szabadságvágyát. Érti és tudja az ő kecses voltát, és ezzel nem visszaél, hanem él, mint egy szótlán, igazmondó juhász.

Ez a lósors, és ezt a témát ragadták meg az idei katosai Incitato-művésztelep lakói, ennek visszhangjait, lenyomatait láthatjuk a múzeum kiállítóterében igényesen elrendezett műveiken. Az alkotóművész pedig „sorsok alkotó lovasa”, aki más, megtapasztalt földi jelenség mellett a ló sorsának is „lovasa” tud lenni, alázatos nyitottsággal, emocionálisan követi attitűdjét, tartását.

Gazda József műkritikus írta a legelső Incitato-tábor katalógusában: „Ősi rendeltetése szerint a művészet mágia, egy bizonyosfajta varázslat, csodatevés. Metaforikus nyelvezetével a valóság tárgyát alakítja át a valóságtól különböző jelenséggé.” Ehhez még hozzátehetjük, hogy a művész alkotásával sorsokat, de ugyanakkor álmokat lát, vázol fel, tesz egyedi karakterű képi vagy formai struktúrává. Ehhez a sorsfeltáró vagy varázslói feladathoz kiváló

hely a világ mozgalmasságától elvonuló, térerőhiányos tábori együttlét, az egymás közelségében való alkotás, ennek felszabadító öröme, amely az Incitato esetében az öröknek fogadott témával, a lóval, lovakkal való találkozásra, rácsodálkozásra, barátkozásra kínál lehetőségeket. A ló és az alkotó ember együtt lélegzése különös lehetőségeket eredményez, ihletet adó erővel bír, a táboron belüli szakmai megbeszélések, a művészi látásmódok egymásra hatása egyedi kisugárzással rendelkezik, és ez a leképzett műveken a kívülálló szemlélő számára is érzékletessé, élményszerűvé válik.

Az elmúlt 60 évben Székelyföldön több mérvadó, értéktovábbító művésztelep jött létre, ezek között az Incitato az egyik leghosszabb életű, évről évre megszervezett tábor – a gyergyószárhegyi után talán az első koridős. Az Incitato Háromszék és főleg Kézdiszék gazdag művelődés- és művészettörténeti megnyilatkozásainak nemcsak kitörölhetetlen, de sok esetben megkerülhetetlen értékhordozó eseménye, az itteni nyarakat látványilag, kulturálisan feltöltő eseménye. Nyilván, nem csak a kor számát egy tábor, egy művészeti eseménysor életében, hanem fontos a minőségi,

Vetró András: Bánatos lovas

kreatív alkotási „láz” továbbvitele az újabb nemzedékeknek. A tárlatot megtekintve felvillan előttünk a természetközeli értékközvetítés, esztétikai látatások adottsága, a lovas nemzetként belénk ivódott szépségkeresés, tartást adó erőforrás.

(Elhangzott az idej Incitato-művésztelep alkotásainak kézdívisárhelyi tárlatmegnyitóján.)

Krizbai Mátyás, Mészáros Réka Kyra,
Szabó Kriszta Katalin, Takács András Csaba, Tamás Kinga

Idősebb Deák János munkássága

Bevezető

M

iriszló a Maros kanyarulatában, annak jobb partján, Nagyenyedtől csupán öt kilométerre fekvő Fehér megyei község. Elnevezése minden bizonnyal a szláv Miroslov személynévből ered.¹ Első írásos említése a 13. századból származik Myroslov alakban.

A sóraktárral rendelkező település már a középkortól a marosi sószállítás egyik állomása volt. 1600. szeptember 18-ra datálható az a csata, amelyben Mihály vajda seregeire döntő vereséget mértek az erdélyi Habsburg-seregek. A 18. század elejétől fontos református anyaegyháza van.²

A 19. században és a 20. század elején szülőit a nagyenyedi kollégium birtokolta. Régi házai két-, az újabbak már háromszobásak voltak, az utcai szoba már mindenütt modern berendezésű. A magyar férfiak ünneplő viselete kék vagy barna darócujjasból, az enyedi szűcsök által készített, karmazsin zsinórozással és bojtokkal díszített fehér mellesből,

fekete nyakkendőből és kis, kerek kalapból állt. Román hatásra terjedt el ünneplő viseletükben a bőrtüsző. Lábbeliként csizmát vagy bocskort húztak. A legények térdig érő vászon *legényinget* viseltek. Korábban a női viseletnek is részét képezte a melles vagy a ködmön. A főút mellett haditemető található.

1834-ben lebontották a régi templomot, és bent a községben, a papi telekhez tartozó kertben új templom alapjait rakták le. A templom a gyülekezet erejéből, az enyedi Bethlen Gábor főiskola segítségével épült tíz éven át, az ünneplés felszentelés 1844. szeptember 22-én volt. 2007-ben döntött a presbitérium a templom felújításáról, amelyet egy év múlva szándékoztak elvégezni. Az egyházközség a szükséges anyagi fedezetnek csak egy részével rendelkezett, ezért a hívek támogatását kérték. A sok adomány ellenére a legszükségesebb javításokat sem fedezte volna a meglévő összeg. Isten azonban váratlanul kirendelte a hiányzót: a hűséges templomjáró, Csép Tamás és családja megnyerte

A sóraktárral rendelkező település már a középkortól a marosi sószállítás egyik állomása volt.

Deák János érettségi tablója. Kovács Kinga Tünde felvétele

A szerzők és vezető tanáruk Miriszló határában. Szabó Csilla Erzsébet felvétele

a lottón a főnyeremény felét. Ezt követően a család felajánlotta, hogy vállalja a templom teljes felújításának költségeit. A munkálatokat, amelyek több mint három és fél milliárd régi lejbe kerültek, 2008 júliusában kezdték el és 2009 márciusában fejezték be.

Az 1910-es népszámlálás szerint a lakosság nagy része magyar volt, nem elhanyagolható számú román és cigány kisebbséggel. Az 1992-es népszámláláskor már a románság volt többségben, a számbeli kisebbségbe került magyarok mellett továbbra is éltek itt cigányok. 2002-ben 908 lakosából 568 vallotta magát román, 318 magyar és 21 cigány nemzetiségűnek; 565 ortodoxnak, 287 pedig reformátusnak.

Látnivalói közé tartoznak a középkori erődített templomának romjai, illetve a 19. században épített református temploma.

Emléktöredékek

Deák János munkásságáról

Szabó Csilla Erzsébet óvónő 1995 óta dolgozik Miriszlón. Akkor alakult meg itt a magyar óvodai csoport, amikor ő maga is elkezdte pályafutását. Helybéli értelmiségiként, illetve Deák János személyes ismerőseként vele beszélgettünk. Mint mondta, tavaly (2017-ben – szerk. megj.) a pedagógusok világnapja alkalmából dolgozatot kellett írnia, amelynek a helybéli magyar iskola története volt a témája. Bevallása szerint azt gondolta, hogy csak csettint egyet, és meglesz a dolgozat, de az idős néniktől kérdezősködve egyre érdekesebb információk birtokába jutott. Az idősebbekkel

folytatott beszélgetései alkalmával több korábbi tanító neve mellett a Deák Jánosé is elhangzott, aki ugyan nem sok évig tanított Miriszlón, de akinek munkásságát dicsérő szavakkal méltatták, hiszen sokat tett a helybéli magyarságért, és összefogta a közösséget. A Deák Jánosról hallottak között az óvónőnek az tetszett a legjobban, hogy olyan években, a kommunista diktatúra idején a tanító addig tartotta fenn a magyar tagozatot, ameddig csak lehetett.

Deák Jánost mindenki ismeri a faluban, mert maga is miriszlói születésű, és rokonai is élnek még ott. Például Deák Ibolya, aki egyben diákja is volt. Tulajdonképpen a nyugdíjas tanító bácsi Trozner Józsefet váltotta fel, az akkori esperes megbízásából.

A trianoni döntés után megszüntették a magyar osztályokat, kipakolták az általi iskola épületéből, így Trozner József házról-házra járva tanított egy-két évig, amíg a magyar családok összefogásával a gyülekezet telkén felépült a miriszlói református magyar iskola, amely a mai művelődési otthon első terme. Miriszlón 1947-ben Deák János kántortanító vette át Trozner József helyét, aki az 1948-as reformtörvény következményeként megszüntetett 5–7. osztály újraindítását kérvényezte, amit az 1960-as évekig engedélyeztek. Ekkor a létszám csökkenése miatt végleg megszünt az 5–7. osztály. Közben 1952-ben két újabb teremmel bővítették az iskolát, mivel a diákok akkori nagy létszáma miatt az addigi terem kicsinek bizonyult.

Szabó Csilla Erzsébet óvónő elmondása szerint e dolgozat írásakor 12 óvoda volt a magyar tannyelvű csoportban a román csoport mellett. A magyar

óvodások közül négy tiszta román, öt tiszta magyar, három pedig vegyes, román–magyar házasságból származik. A gyermekek létszáma rohamosan csökken. Amikor a magyar csoport 1995-ben újraindult, 16 gyermek volt, néhány éve a létszám hat-nyolc főre csökkent. Az óvónő iskolán kívüli számos tevékenység által igyekszik fejleszteni a gyermekek személyiségét, erősíteni nemzeti identitásukat. Olyan tevékenységek zajlanak az intézmény keretében, mint a néptánc oktatása, a táncszóport működése (Miriszló Gyöngye Néptáncszóport), amely 2012-ben alakult. A táncszóportban a gyermekek nagyobb része miriszlói, a szomszédos Marosdécséből kevesebben járnak. Egy politikai nézeteltérés miatt a múltban a két település között megromlott a viszony, ellenben egyre több kulturális rendezvény kapcsán igyekeznek együttműködni. Miriszlón olyan kulturális rendezvényeket szerveznek, amelyek a magyarságért és a magyarságról szólnak, például a Miriszlói Magyar Kulturális Napok, a Miriszló Gyöngye Fesztivál.

...napjainkban is nagyon sokan emlékeznek még rá, mivel megpróbálta erősíteni a helyi közösség magyarságtudatát.

Deák Ibolya, a rokon és egykori diák úgy tudja, hogy Deák János Miriszlón, egy falu végi házban született. Deák János és testvérei – két leány és egy fiú – falun nevelkedtek, de csak János járt egyetemre. Előbb a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban végezte a tanítóképzőt, majd Miriszlón tanított egy ideig. Fiatal tanítóként egy falubeli leányt, Deák Ibolya nagynénjét, Hege-dús-Sipos Zsuzsánát vette feleségül, aki szintén Nagyenyeden végezte az iskolát. Miután egybekeltek, Miriszlón, majd 1952-től Székelykocsárdon tanítottak mindketten, ezután Deák János egyetemet végzett, latin–román szakos tanár lett. Házasságukból egy fiú és egy leány született, mindketten egyetemet végeztek, ifj. Deák János fizika–kémia szakos tanár, 1990-ben került Mezőpánitba, 2000-óta az ottani Kádár Márton Általános Iskola igazgatója. A Deák házaspár együtt ment nyugdíjba, és Marosvásárhelyre költöztek. Deák János legutóbb 2016-ban, a Magyar Napok idején látogatott el szülőfalujába, így volt alkalma megtekinteni az egykori diákjai unokáiból álló, és a színpadon

fellépő táncsoportot. Idén (2018-ban – szerk. megj) is el akart jönni Halottak napján a szülei és hitvese sírjához, de egészségi okok miatt nem utazhatott.

Deák Ibolya Deák Jánost nagyon szép, ügyes férfiként írta le. Úgy véli, napjainkban is nagyon sokan emlékeznek még rá, mivel megpróbálta erősíteni a helyi közösség magyarságtudatát. Munkásságát a helyi értelmiségi réteg is értékelte, és olyan neves egyéniséget is a barátjának mondhatott, mint Sütő András. Egykori diákja szerint Deák János nagyon jó tanár volt, és nagyon sokat foglalkozott a gyermekekkel. Nagy figyelmet szentelt a gyakorlati tudás átadására, diákjai leginkább a kézimunka óráit szerették. Az óra keretében a fiúk barkácsolhattak, a lányok hímeztek, fontak stb. Elevenen él az emlékezetben, hogy a tanító bácsi színdarabok megtanításával is foglalkozott, elődje, Trozner József példáját követve. Deák Ibolya emlékei szerint egy versenyen az *Én vagyok a falu rossza egyedül* című színdarabban elnyerték a fődíjat.

Deák János meg nem valósított terve volt, hogy a régi templom mellé emlékoszlopot állítson. Azonban amikor öregedni kezdett, a fiatalság már nem állt mellé e terv kivitelezésében.

„A magam sorsa felől”

2018 novemberében a csapat néhány tagja felkereste a 92 éves Deák Jánost marosvásárhelyi otthonában. Miriszló szülöttje és egykori kántortanítója, illetve román–latin szakos tanára az általunk előzetesen összeállított kérdésekre szívesen válaszolt, előre elkészített jegyzeteit olvasta fel, és egészítette ki az interjú során. Így tudtunk meg életéről és munkájáról sok-sok, érdekes adalékot. 1927. október 28-án született Miriszló községben, az egykori Alsó-Fehér vármegyében, Enyed járásban. Az első négy osztályt szülőfalujában végezte. 1939-ben Trozner József tanító biztatására szülei a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium tanítóképzős osztályába írták, ahol 1947-ben fejezte be tanulmányait, és visszakérült kántortanítónak Miriszlóra, egykori oktatója és példaképe helyére. A többgyermekes család legkisebb tagjaként anyagi megmondolásból is folytatta tanulmányait, hiszen szülei arra törekedtek, hogy önálló életre neveljék, és maga választotta mesterségének köszönhetően tudja eltartani magát.

Miriszlói munkássága alatt Horváth Margittal, Nagy Jenónéval dolgozott együtt, aki nagyenyedi származású volt. A miriszlói iskola ekkor két tanerős

Interjúkészítés után Szabó Csilla Erzsébet óvónővel. Balról jobbra: Szabó Kriszta Katalin, Szabó Csilla Erzsébet és Mészáros Réka Kyra. Kovács Kinga Tünde felvétele

volt. Deák János vasárnapi iskolát, gyermekórúst, gyermekszínjátszást, dalárdát szervezett, amelyek segítségével összetartotta a közösséget. Szavait idézve ő volt a „mindenes” abban az időben.

A háború idején sokan nem tudtak iskolába járni, ezért írástudatlanok maradtak. A családfők bevonultak katonának, így a 10–13 éves gyermekeket fogták munkára. Deák János nemcsak a kisdíákokkal foglalkozott, hanem azokkal is, akik az adott nehéz körülmények közepette/következtében, önhibájukon kívül nem sajátíthatták el az írás-olvasás fortélyait.

A második világháború után megalakult Magyar Népi Szövetség keretében is szerepet vállalt Deák János. Mint mondta, az MNSZ-nek Miriszlón több mint száz tagja volt, azonban a Gheorghiu-Dej névvel fémmjelzett, sztálinista típusú kommunista diktatúra kiteljesedése idején, 1953-ban megszűntették. Ellenben fontos megemlíteni, hogy a helyi Magyar Népi Szövetség keretében Deák János színjátszó csoportot működtetett, tevékenysége pedig felért egy nyelvművelő munkájával. Egyebek mellett arra törekedett, hogy szorgalmazására a gyermekek elhagyják az „a”-zó beszédet: „Úgy eszik a barmyúk a karpát, hogy még serceg a tarkuk.” Továbbá igyekezett megfékezni a románból átvett szavak használatát, például a toacă helyett a kerepelő, a panusa (románul pănusa) helyett a kukoricahéj használatát sulykolta. Ugyanis – miként Erdély sok más vidékén és településén – Miriszlón is nagy hatással volt a román nyelv a magyarra. A vegyes házasságok és a román nyelv elterjedése veszélyt

jelentett a magyar emberekre nézve, mivel a nyelvvel egy időben a nemzeti identitásuk is torzult.

Miriszlón amúgy az 1800-as években csak tíz román család volt, 1900-ra viszont egyenlő arányban oszlott meg a magyar és a román lakosság. A két közösség egymástól elkülönülve élt: a magyarok a falu alsó felében, a Nagyenyedhez közelebb eső részen laktak, míg a románok a hajdani település szélén, a felső szegletén telepedtek le.

Az első szöveg, amiről ténylegesen volt alkalma beszélni, az a Halotti beszéd és könyörgés című nyelvemlékünk volt.

Deák János nagy álma volt, hogy a templomban magyar irodalmat is tanítson a délutáni istentisztelet után. Az volt a terve, hogy az istentisztelet után tíz percre lekösse a hívek figyelmét. Irodalomtörténeti kronológiát figyelembe véve hetente egy-egy szövegről szeretett volna szólni néhány percben. Az első szöveg, amiről ténylegesen volt alkalma beszélni, az a *Halotti beszéd és könyörgés* című nyelvemlékünk volt. Szeretett volna a „vecsernyén” beszélni Mikes Kelemen törökországi leveleitől kezdve a hitvitázó irodalomig, viszont ez nem sikerült neki.

Nem valósíthatta meg álmát, mert behívták katonának, és mire hazatért, a kántori földeket elvették, köztük az övéit is. A nővérei férjhez mentek,

Takács András Csaba, id. Deák János és Szabó Kriszta Katalin az idős oktató marosvásárhelyi otthonában, 2018-ban. Kovács Kinga Tünde felvétele

a bátyja megnősült, ő pedig egyedül maradt otthon a szüleivel. A tanítóktól a földeket elvették, azonban a fizetéseket nem növelték, ezért sok tanár számára lehetetlenné vált családja eltartása. Sok tanító ebben a nehéz időszakban sorkoszon élt, viszont ő nem volt annyira rászorulva a falu támogatására, mivel szülei és nagyszülei jóvoltából a körülményekhez képest mindene megvolt. Amikor visszajött a katonaságból, azzal szembesült, hogy sem az ország, sem Miriszlő egyáltalán nem fejlődött.

Az 1948-as népszámláláskor segített a helybéli gazdák földjeinek, vagyonának, személyes adatainak összeírásában. A helyi tanács feltehetően írástudásának köszönhetően kérte fel erre a feladatra. Az összeírás során lejegyezték mindenkiné a végzettségét is, s így fény derült arra, hogy milyen nagy a faluban az

analfabéták száma. A háború után több családnál is megjelent a tetű. Deák János a tanács felkérésére igyekezett összeírni azokat a házakat, ahol ez problémát jelentett. Segítséget kérték olyan családoktól, akiknek volt házi szappanuk, hiszen ez volt az egyedüli eszköz, amelynek segítségével igyekeztek elpusztítani és kiűzni a kórokozókat.

Ami a tanács által nyújtott segítséget illeti, azt mondhatjuk el, hogy állami szervek csak minimális mértékben támogatták az iskola fennmaradását és működését, viszont nem lehet azzal vádolni az intézményeket, hogy akadályozták a magyar tanítók munkáját.

Talán legnagyobb kedvtelése a színdarabok tanítása volt. Visszaemlékszik, hogy olyan műveket vittek színpadra, mint például: *Én vagyok a falu rossza egyedül*, *A betyár kendője* (Abonyi Lajos darabja), *A bor* (Gárdonyi

Géza), *Mint a mezőnek virágai* (Móricz Zsigmond), különféle ünnepek alkalmával összeállított előadások, amelyeket általában bálók követtek. A zenét a székelykocsárdi cigányzenekar szolgáltatta. Mint mondta, azt bánja, hogy tanító kollegái bevonásával nem jártak a környező falvakba előadni a színdarabokat. 1949-ben még nagy létszámú osztályok voltak, mivel családonként általában négy-öt gyermek volt. Az oktatás a háború alatt, és utána is folyamatosan működött.

A székelykocsárdi évek, 1952–1988

1952 után is megmaradt a magyar tannyelvű felső tagozat Székelykocsárdon. Friss házasként Deák János és párja itt kapott lehetőséget folytatni a tanítói pályafutást. Székelykocsárd helyzete jobb volt a Miriszlőénál, mivel Miriszlőn Deák Jánosnak ebben az időszakban már nem volt lehetősége iskolai épület keretében tanítani, hanem különféle házaknál folyt az oktatás, így a tanítóknak kellett folyamatosan házról-házra járniuk. Székelykocsárdi sorsukat a tanítási lehetőségek ellenére az nehezítette, hogy ideiglenes, állami lakásukat a Nagylakról, Hariból, Aranyosgerendről és más, környező falvakból érkező diákok számára bentlakássá alakították át, így a tanító házaspárnak egyik alberletből a másikba kellett vándorolnia. Akkor vált biztossá a házaspár helyzete, amikor a templom épületével szemben lakó úriember felajánlotta, hogy részletre is eladja neki a házát, így a tanító házaspár új lakhelye a Kolozsvár felé vezető, akkor még nagyon forgalmas kocsárdi úton helyezkedett el.

Tehát Deák János székelykocsárdi tanítóiként kezdett el tevékenykedni. Úgy érezte, hogy Miriszlőn sikeresen teljesítette feladatait, s a hátrahagyott tanítói évek eredményesnek mondhatók. Összesen 41 évet dolgozott pedagógusként, felesége pedig 36-ot. Meglátása szerint a helyi közösség értékelte munkáját, mivel kivételes helyzetben voltak: nem román anyanyelvű regáti tanító oktatva a román nyelvet és a román irodalmat, hanem ő, magyar értelmiségi, aki könnyebben meg tudta magyarázni, szükség szerint magyarra fordítani, s így érthetővé tenni a leckéket.

Nemcsak tanítói feladatokat látott el, hanem ő volt a falu kántora is. Legszívesebben az orgonán játszott, mivel úgy vélte, Gárdonyi Gézához hasonlóan, hogy: „Az orgona egy szép hangszer,

a hangszerek királya, van benne valami az emberi hangból és a mennydörgésből, ami az Isten hangja. Tud imádkozni, sírni, sóhajtani, örülni, remegni, félni, vigasztalni és áldani. Az orgonának szárnyai vannak, amelyek égbe viszik az ember áhítatos gondolatait.²³

A tudásszomj

Deák János 1949-ben beiratkozott a román–latin szakra, 1955-ben szerezte meg tanári diplomáját levelező tagozaton. A távolság és a városi könyvtárakban való dokumentálódás lehetőségétől is megfosztva nehezen teljesítette a vizsgakövetelményeket, de mind a 32 vizsgája sikerült. Hajnali négy órakor kelt, hatig tanult, ezután a szüleivel a mezőre ment, ahol segített a mezei munkában. Mivel szerény diák volt, mindig az volt az érzése, hogy tudása nem elegendő, gyakran társai biztatására ment be vizsgázni. Román szakos tanárként többször úgy érezte, hogy diszkriminatív eljárások áldozata, mivel a román tanfelügyelő szándékosan ment be éppen azokra a tanórákra, amikor román nyelvet és irodalmat tanított. A nyári szünidő első heteit önszántából arra áldozta, hogy diákjait a főtantárgyakból felkészítse a felvételi vizsgára.

A régi vágású úriember jellemén is megmutatkozik, hogy olyan személyiségek voltak a tanárai, akik megjárták az első világháború harctereit. A régi értékeket valló és őrző pedagógusok (pl. Csefő Sándor, Juhász Albert) Deák János példaképeivé váltak.

Interjúkészítés után Deák Ibolyával. Balról jobbra: Takács András Csaba, Mészáros Réka Kyra, Szabó Csilla Erzsébet, Deák Ibolya, Tamás Kinga és Szabó Kriszta Katalin. Kovács Kinga Tünde felvétele

Útravaló az utódoknak

Az interjú végén megkérdeztük a nyugdíjas oktatót, mit üzenne a mai magyarságnak? Olyan tanácsokat adott, amelyek mind-mind arról szólnak, hogy egy mai fiatal miként őrizheti meg identitását. Ennek három pillérét nevezte meg: a mai fiatalok ne vándoroljanak ki az országból, legkevesebb három gyermek legyen egy családban – mint mondta: „Egy az anyának, egy az apának és egy a hazának vagy az egyháznak” –, és ne legyenek vegyes házasságok, mert az azokból származó gyermekek/utódok a magyartól eltérő kultúrában, mentálisban és érzelmvilágban nőnének fel, ami egyértelmű út a beolvadás felé.

Az utóbbi fél évszázadban (meglátása szerint) pontosan annak köszönhető a magyarság létszámának a csökkenése, hogy a magyar családokban csak egy-egy gyermek születik. Ennek kapcsán jegyezte meg, hogy valójában már a második bécsi döntés következtében elkezdődött a dél-erdélyi magyarság apadása, hiszen tömeges kivándorlás vette kezdetét, főként Torda környékéről telepedtek át magyar családok Kolozsvárra. A székelykocsárdi fiatalok közül sokan továbbtanultak nagyvárosi egyetemeken, s mivel hamar polgárosodott ez a település, sok olyan magyar értelmiségi bölcsője volt, akik a kommunista rendszer szemében kulákoknak, azaz a politikai vezetés ellenségeinek minősültek. Emiatt sokan nem tértek vissza tanulmányaikat követően a szülőfalujukba. Másik oka a falusi lakosság megfogyatkozásának, hogy a kommunista iparosítás idején a férfiak városi üzemekben kaptak munkát, az urbánus környezet elszívta a falvak lakosságát.

(Az írás készültekor, 2018-ban a szerzők a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium 8. osztályos tanulói voltak, ma is ott tanulnak tovább. Irányító tanár: Kovács Kinga Tünde)

Jegyzetek

- 1 Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983, 426. o.
- 2 <https://www.erdelyiutazas.hu/magyar/telepules/miriszlo-1812>. Letöltve: 2018. 10. 11.
- 3 Gárdonyi Géza: *A lámpás* című elbeszéléséből idézte az interjú során id. Deák János.

Id. Deák János és Hegedűs-Sipos Zsuzsanna sírhelye Miriszlón. Kovács Kinga Tünde felvétele

